

**TELEVİZYONLARDA YAYINLANAN DİNİ
İÇERİKLİ PROGRAMLARIN MANEVİ
DANIŞMANLIK VE REHBERLİK AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

Mustafa KARTAL

Yüksek Lisans Tezi

Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı

Doç. Dr. Fatih DEĞİRMENCİ

2023

Her Hakkı Saklıdır

T.C
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM ANA BİLİM DALI

Mustafa KARTAL

TELEVİZYONLARDA YAYINLANAN DİNİ İÇERİKLİ
PROGRAMLARIN MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİK
AÇISINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Fatih DEĞİRMENCİ

ERZURUM - 2023

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum “TELEVİZYONLARDA YAYINLANAN DİNİ İÇERİKLİ PROGRAMLARIN MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİK AÇISINDAN İNCELENMESİ” adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

26/12/2023

Aslı ıslak imzalıdır

Mustafa KARTAL

*** LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi **MADDE 6– (1)** Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. Fatih DEĞİRMENCİ'nin danışmanlığında, Mustafa KARTAL tarafından hazırlanan bu çalışma 26 / 12 /2023 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Yusuf YURDİGÜL

İmza: Aslı ıslak imzalıdır

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Fatih DEĞİRMENCİ

İmza: Aslı ıslak imzalıdır

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Savaş KESKİN

İmza: Aslı ıslak imzalıdır

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Enstitü Müdürü

Aslı ıslak imzalıdır

OF27b_V4_03.11.2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ.....	V
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. KAVRAM OLARAK DIN	4
1.2. MANEVI DANISMANLIK VE REHBERLIK KAVRAMI.....	5
1.3. TARİHSEL SÜREÇTE MANEVI DANISMANLIK VE REHBERLIK	13
1.4. TÜRKİYE’DE MANEVI DANISMANLIK VE REHBERLIK	14
1.5. TÜRKİYE’DE MANEVI DANISMANLIK VE REHBERLİĞİN UYGULAMA ALANLARI	17
1.5.1. Hastanelerde Sunulan Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri.....	18
1.5.2. Huzur Evlerinde Sunulan Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri	21
1.5.3. Cezaevlerinde Sunulan Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri.....	24
1.5.4. Medyada Sunulan Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri.....	26
1.5.4.1. Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Perspektifinden Medya Din İlişkisi.....	26
1.5.4.2. Konvansiyonel Medya.....	27
1.5.4.3. Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Açısından Gazete.....	28
1.5.4.4. Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Açısından Televizyon.....	30
1.5.4.5. Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Açısından Radyo	33
1.5.4.6. Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Açısından Sosyal Medya.....	35
1.6. MANEVI DANISMANLIK VE REHBERLİĞİN İSLEVLERİ.....	37
1.6.1. Kriz Yönetimi.....	38
1.6.2. İnteraktif İletişim.....	39
1.6.3. Ahlaki ve Etik Rehberlik.....	40
1.6.4. Ruhsal Sağlık ve Dengenin Sağlanması	41

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. ÇALIŞMANIN AMACI.....	43
2.2. ANALİZ YÖNTEMİ.....	44
2.3. EVREN VE ÖRNEKLEM	44
2.4. SINIRLILIKLAR.....	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE ANALİZ

3.1. ANALİZ	46
3.2. PROGRAMLARIN MANEVI DANIŞMALIK VE REHBERLİK AÇISINDAN ANALİZİ.....	46
3.2.1. Nihat Hatipoğlu ile Dosta Doğru Programı ve Manevi Danışmanlık ve Rehberlik İşlevleri	47
3.2.1.1. Kriz Yönetimi İşlevi	48
3.2.1.2. İnteraktif İletişim İşlevi	49
3.2.1.3. Ahlaki ve Etik Rehberlik İşlevi	49
3.2.1.4. Ruhsal Sağlık ve Dengenin Sağlanması İşlevi	51
3.2.2. Mustafa Karataş ile Muhabbet Kapısı Programı ve Manevi Danışmanlık ve Rehberlik İşlevleri	52
3.2.2.1. Kriz Yönetimi İşlevi	54
3.2.2.2. İnteraktif İletişim İşlevi	55
3.2.2.3. Ahlaki ve Etik Rehberlik İşlevi	55
3.2.2.4. Ruhsal Sağlık ve Dengenin Sağlanması İşlevi	56
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	60
KAYNAKÇA	63
ÖZGEÇMİŞ.....	69

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****TELEVİZYONLARDA YAYINLANAN DİNİ İÇERİKLİ PROGRAMLARIN MANEVİ
DANIŞMANLIK VE REHBERLİK AÇISINDAN İNCELENMESİ****Mustafa KARTAL****Danışman: Doç. Dr. Fatih DEĞİRMENCİ****2023, 69 sayfa****Jüri: Doç. Dr. Fatih DEĞİRMENCİ (Danışman)****Prof. Dr. Yusuf YURDİGÜL****Doç. Dr. Savaş KESKİN**

Günümüz insanları gündelik hayatın baş döndüren hızında özeli, işi ve çok katmanlı sosyal ilişkiler içinde var olmaktadır. İş gücüne katılım yarışı, ekonomik problemler, teknolojinin meslekler ve toplumsal yaşamda neden olduğu hızlı değişim süreci ve artan gündelik hayat sorumlulukları manevi-dini varoluş ile hayat tarzları arasındaki boşluğu derinleştirmektedir.

Bu boşluğu dini toplulukların önemli bir işlevi olan manevi danışmanlık, yurt dışında teoloji ile davranış bilimlerini bir araya getiren disiplini ortaya çıkarmıştır. Danışmanlık, manevi danışmanlık, dinî psikoterapi veya manevi yönelimli psikoterapi gibi isimlerle anılarak sıkıntılı olanların veya ciddi ruh sağlığı sorunları olmayıp günlük hayatta sahip oldukları problemlerini dini alanla ilişkilendiren insanların din adamlarından yardım istemeleri üzerine gelişmiştir.

Manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamaları ve teolojik yapısı 20. yüzyılın başlarında Anton Boisen'in çalışmaları neticesinde literatüre girmeye başladığı görülmektedir. Özellikle Batılı ülkelerde çok yaygın bir şekilde kullanılmakta olan manevi danışmanlık uygulamaları, önemini gittikçe de artırmaktadır. Başta din psikolojisi olmak üzere sosyal bilimler tarafından sıklıkla araştırılan bir kavram olarak öne çıkmaktadır.

Bilim ve teknoloji çağı olarak nitelendirilen içinde yaşadığımız çağda ise Müslümanlar; din konusunda karşılaştıkları problemin çözümünü çoğunlukla işin uzmanı olan kişilerden öğrenmeye özen göstermektedirler. Müslümanlar dini problemler yaşadıklarında bu gibi uzmanlara müracaat etme yanında, sosyal medya ortamları üzerinden ve televizyonlardaki dini içerikli programlardan istifade etmektedirler.

Manevi Danışmanlık araştırmaları son yıllarda ülkemizde ve dünyada artarak akademi alanının gündemine yoğun bir şekilde girmiştir. Medya'nın manevi danışmanlık boyutuna ilişkin literatür ise hem yabancı hem de Türkçe literatürde yok denecek kadar azdır. Bu açıdan çalışma önem arz etmektedir.

Manevi danışmanlık ve rehberlik, medya ve dini danışmanlık konuları bağlamında çalışmada bir kavramsal çerçeve belirlenmiştir. Çalışmada hem teoloji hem de psikoloji disiplininin konuları arasında yer alan manevi danışmanlık ve rehberlik konusu medya bağlamında analiz edilmiştir. Bu vesileyle konvansiyonel medya türlerinden en yaygını olan televizyon seçilmiştir. Televizyonda yayınlanan programlar ise içerik analizi yöntemi ile irdelenmektedir.

Bu çalışmada toplum üzerinde her geçen gün etkisini giderek artıran birçok alanda ise ihtiyaç duyulan manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin uygulama alanlarının neler olduğu aynı zamanda ülkemiz özelinde hangi kurum ve kuruluşlarda hizmet verdiği manevi danışmanlık ve rehberlikle ilgili akademi alanında yapılan çalışmaların ne durumda olduğu araştırılmıştır. Yapılan bu çalışma manevi danışmanlık ve rehberlik alanında hizmet sunan birimlerin etkinliğinin artırılması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Medya, Dini danışmanlık, rehberlik, televizyon

ABSTRACT**MASTER THESIS****INVESTIGATION OF RELIGIOUS CONTENT PROGRAMS AIRED ON TELEVISIONS
IN TERMS OF SPIRITUAL COUNSELING AND GUIDANCE****Mustafa KARTAL****Advisor: Assoc. Prof. Dr. Fatih DEĞİRMENÇİ****2023, 69 pages****Jury: Assoc. Prof. Dr. Fatih DEĞİRMENÇİ (Advisor)****Prof. Dr. Yusuf YURDİGÜL****Assoc. Prof. Dr. Savaş KESKİN**

Today's people exist at the dizzying speed of daily life in private, work and multi-layered social relations. The race for participation in the workforce, economic problems, the rapid change process caused by technology in professions and social life, and increasing daily life responsibilities deepen the gap between spiritual-religious existence and lifestyles. Spiritual counseling, which is an important function of religious communities, has revealed this gap, the discipline that brings together theology and behavioral sciences abroad. Counseling, which is known as spiritual counseling, religious psychotherapy or spiritually oriented psychotherapy, has developed upon people who do not have serious mental health problems and who associate their problems in daily life with the religious field, seeking help from clergy. It is seen that spiritual counseling and guidance practices and theological structure began to enter the literature as a result of Anton Boisen's studies at the beginning of the 20th century. Spiritual counseling practices, which are widely used especially in Western countries, are increasing their importance. It stands out as a concept that is frequently researched by social sciences, especially the psychology of religion. In the age we live in, which is characterized as the age of science and technology, Muslims; They take care to learn the solution of the problem they encounter about religion mostly from people who are experts in the field. In addition to applying to such experts for their religious problems, Muslims also benefit from religious programs on social media and television.

Spiritual Counseling researches have increased in our country and the world in recent years and have entered the agenda of the academic field intensively. The literature on the spiritual counseling dimension of the media is almost non-existent in both foreign and Turkish literature. In this respect, the study is important.

A conceptual framework has been determined for the study in the context of spiritual counseling and guidance, media and religious counseling. The subject of spiritual counseling and guidance, which is among the subjects of both theology and psychology discipline, will be analyzed in the context of the media. On this occasion, television, which is the most common of the conventional media types, was chosen. The programs broadcast on television are analyzed by content analysis method.

In this study, the application areas of spiritual counseling and guidance services needed in many areas that are increasing their impact on society day by day, as well as the institutions and organizations in which they serve in our country, and the status of the studies in the academy of spiritual counseling and guidance have been investigated. This study aims to increase the effectiveness of units providing services in the field of spiritual counseling and guidance.

Keyword: Media, Religious counselling, guidance, television

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında Türkiye’de toplum üzerinde son derece etkili ve en aktif olan iletişim araçlarından televizyon seçilerek insanların manevi danışmanlık ve rehberlik ihtiyacına ne denli katkı sağladığı inceleme amacı güdülmüştür.

Öncelikle yüksek lisansımın her aşamasında bilgi ve tecrübeleriyle bizlere rehber olan karşılaştığımız her zorlu süreçte desteğini bir an olsun esirgemeyen Prof. Dr. Yusuf YURDİGÜL hocama sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yaptığımız bu çalışmamızda her daim bizimle canı gönülden ilgilenen bilgilerini bizden esirgemeyen çoğu zamanda derdimizi çeken danışman hoca statüsünü hakkıyla yerine getiren danışman hocam Doç. Dr. Fatih DEĞİRMENCİ’ye en kalbi şükranlarımı sunarım.

Eğitim hayatımda sizlerle çalışmak, benim için büyük bir ayrıcalık ve onurdu. Her zaman bana rehberlik ettiğiniz için size minnettarım. Gelecekte sizinle birlikte çalışma fırsatını umuyor, tekrar teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde her daim yanımda olan bilgi birikimini hiçbir zaman bizlerden esirgemeyen sabrı ve ilham verici yönlendirmeleriyle gelişime katkı sunan Erzurum İl Müftülüğün de görevli Mali İşler Şube Müdürüm Muhammet VURAL’a en kalbi şükranlarımı sunarım. Ayrıca bu çalışma sürecinde bilgi ve tecrübeleriyle bizlere katkıda bulunan Erzurum İl Müftülüğünde görevli Din Hizmetleri Şube Müdürü Mehmet Rasim KASAPOĞLU, Uzman Vaiz Talip İÇÖZ ve mesai arkadaşlarım Nurullah ARDAHANLI, Ahmet YAYLALI hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Özellikle eğitim sürecinde her zaman en büyük şansım olan canım eşim Bahar Kartal’a ve bu yoğun süreçte kendilerine ayırmam gereken vaktin büyük bir kısmını çalışmalarına ayırdığım için ihmal ettiğim sevgili kızım Zeynep ve Oğlum Yavuz Selim’e sonsuz teşekkürler.

Erzurum-2023

Mustafa KARTAL

GİRİŞ

Manevi danışmanlık ve rehberlik konusu teoloji disiplininin sosyal hayatta dinle alakalı karşılaşılan durumlarında öne çıkmaktadır. Bir anlamda sosyal hayatta sorunlarla karşılaşan bireyin ruhsal durumunun dengelenmesi noktasında iş görmesi için ortaya çıkan bir kavramdır. Bilimsel olarak psikolojik danışmalık ve rehberlik alanından esinlenerek kavramsal bir zemine oturtulan manevi danışmalık ve rehberlik son zamanlarda teoride ve pratikte gündemde olan bir konudur.

İlgili literatüre bakıldığında konu ile alakalı yabancı kaynaklarda psikolojik rehberliğe ilişkin kaynaklar yoğun olsa da manevi danışmalık boyutunda çok fazla eser bulunmamaktadır. Türkçe eser ise gerçekleştirilen birkaç sempozyum ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın birkaç yayını ile sınırlıdır. Medya'nın manevi danışmanlık boyutuna ilişkin literatür ise hem yabancı hem de Türkçe literatürde yok denecek kadar azdır.

Din, hayatın pek çok alanına sirayet etmiş olması nedeniyle bireylere nelerin yapıp yapılmayacağına dair bazı yasaklar ve öneriler getirir. İslam dinini yaşayan veya daha kaliteli bir şekilde yaşamak isteyen kişiler, manevi anlamda sorma, danışma ihtiyacı hissedebilirler. Bu ihtiyaç, genellikle bir üst makama veya otoriteye başvurma şeklinde ortaya çıkar. Bu talep, genellikle kitle iletişim araçları üzerinden karşılanmaya çalışılır.

Televizyon, bu kitle iletişim araçlarından biridir ve çeşitli programlar aracılığıyla topluma manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti sunulmaktadır. Ancak, bu programların içeriklerinin ne kadar doğru, güvenilir ve etkili olduğu sıkça tartışılan bir konudur. Bu çalışma, televizyon programları aracılığıyla sunulan içeriklerin manevi değerleri ve rehberlik niteliklerini yerine getirip getirmediği sorunsalını ele almaktadır.

Televizyon programları, dinin hayatın pek çok yönüne yönlendirdiği kurallar ve önerilerle ilgili danışma ihtiyacını karşılamak adına önemli bir rol oynamaktadır. Ancak, bu programların içeriklerinin doğruluğu, güvenilirliği ve etkililiği konularında çeşitli endişeler bulunmaktadır. Özellikle manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti sunan programların, dinî doğruluk, kültürel duyarlılık ve etik kurallara uygunluğu kritik bir öneme sahiptir.

Manevi sosyal hizmetler, manevi insan modeli, koruyucu manevi sosyal hizmetler ve pozitif sosyal hizmetler gibi konular ışığında kavramsal bir çerçeve oluşturan çalışma manevi danışmanlık kavramını oluşturan kategorileri Perşembe gecesi yayınlanan dini içerikli programlarda aramaktadır. Seçilen programlara uygulanan içerik analizi yöntemiyle de dini içerikli televizyon programlarının manevi danışmanlık ve rehberlik işlevlerinin barındırıp barındırmadığı ya da hangi ölçüde barındırdığı ortaya konmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde Manevi danışmanlık ve rehberlik kavramsal açıdan, tarihsel açıdan ve uygulama alanları bakımından ele alınarak literatür taraması yapılmış olup manevi danışmanlığın geleneksel ve modern medya araçları ile ilişkisi açıklanmıştır. Bu bağlamda manevi danışmanlık ve rehberlik, insanların manevi ihtiyaçlarını anlama, yönetme ve geliştirme süreçlerine odaklanan önemli bir disiplindir. Bu çalışmada manevi danışmanlık ve rehberlik kavramlarının temel tanımları, anlamları, işlevleri ve farklı disiplinlerdeki yaklaşımları ele alınmıştır. Manevi danışmanlığın tarihçesi ve kökenleri, tarihsel süreç içinde manevi danışmanlığın evrimi farklı kültürlerde ve dönemlerde manevi danışmanlığın rolü üzerinde durularak bu alandaki tarihsel süreç detaylı bir şekilde incelenmiştir. Manevi danışmanlığın genel uygulama alanları olan eğitim, sağlık, sosyal hizmetler gibi farklı sektörlerde manevi danışmanlığın rolü ve etkisi üzerinde durulmuştur.

Çalışmada güncel akademik ve profesyonel literatürdeki manevi danışmanlıkla ilgili çalışmalar incelenmiş olup ilgili teoriler ve yaklaşımların literatürdeki yeri, önceki çalışmaların bulguları ve manevi danışmanlık alanındaki önemli gelişmeler detaylı bir literatür taramasıyla sunulmuştur. Geleneksel medya araçlarının (kitaplar, seminerler, vs.) manevi danışmanlık üzerindeki etkilerinin yanı sıra teknolojik gelişmelerin (internet, sosyal medya, vs.) manevi danışmanlık pratiği üzerindeki etkileri ile geleneksel ve modern medya araçlarının bu alandaki rolü analiz edilmiştir.

Manevi danışmanlık ve rehberliğin işlevleri ele alınarak bu işlevlere ait alt başlıklar detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu bölümde insanların karşılaşılabileceği farklı kriz türleri detaylı bir şekilde incelenmiş olup aynı zamanda bireyin kriz durumlarına karşı dayanıklılığını artırmak için etkili çalışmaların nasıl yapılacağına dair bilgiler verilmiştir.

Empati ve dinleme becerilerinin, manevi danışmanın bireylerin duygularını iyi analiz ederek etkili bir şekilde empati kurması ve anlaması açısından kritik öneme sahip olması nedeniyle karşılıklı anlayışı güçlendirmek için açık ve sağlıklı iletişim stratejilerinin önemine değinilmiştir. Manevi danışmanın mesleki etik kurallara uygunluğu ve bu ilkelerin neler olduğu mahremiyet ve güven duygusunda hassas olması ve bireyin kendisini güvenli bir ortamda hissetmesini sağlamak için mahremiyetin korunmasının önemi anlatılmıştır. Son olarak manevi danışmanların bireylerin günlük stresle başa çıkma sorunlarına destek olarak ruhsal sağlığı güçlendirmek için bireylere yardımcı olmalarının önemli bir unsur olduğu vurgulanmıştır.

Çalışmanın ikinci kısmında, genel olarak çalışmanın amacı, yöntemi, kapsamı ve sınırlılıkları detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Çalışmanın genel hedefi ve bu hedefe ulaşmak için benimsenen yöntem ve metotlar açıklanarak, veri toplama sürecinde kullanılan yöntemler, analiz metotları ve bu prosedürlerin seçilme nedenleri üzerinde durulmuştur. Ayrıca, veri toplama aşamasında uygulanan prosedürlerin nasıl işlediği, hangi yöntemlerin tercih edildiği ve neden bu tercihlerin yapıldığı ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Bu bölümde aynı zamanda, çalışmanın sınırlılıkları vurgulanarak, bu sınırlılıkların çalışmanın genel geçerliliğini nasıl etkileyebileceği konusunda bilgiler verilmiştir. Bu bilgiler, çalışmanın metodolojik çerçevesini ve sonuçlarının genel anlamda yorumlanmasını sağlayacak önemli bir bağlam sunmaktadır.

Çalışmanın son bölümünde manevi danışmanlık ve rehberlik açısından incelenmek amacıyla seçilen programlar detaylıca tanıtılmış olup manevi danışmanlık ve rehberlik işlevleri açısından söz konusu programların seçilen tarihler arasındaki bölümleri izlenerek manevi danışmanlık ve rehberliğin işlevlerinin hangi ölçüde bu programlarda yer aldığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Seçilen programların seçilme nedenleri, genel yapısı ve amacı, programların kapsamı ve hedef kitlesi, her bir programa özgü manevi danışmanlık ve rehberlik işlevlerinin neler olduğu ve programlarda yer alan manevi danışmanlık uygulamalarının nasıl yapılandırıldığı detaylı bir şekilde tanıtılmış olup izlenen bölümlerdeki manevi danışmanlık ve rehberlik işlevleri tespit edilerek açıklanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. KAVRAM OLARAK DIN

Din, bir grup insan tarafından paylaşılan inançlar, uygulamalar, ritüeller, değerler ve ahlaki kuralların karmaşık bir bütününe atıfta bulunur. O, doğaüstü veya ilahi varlıklar veya güçlere inanışları içerir ve sıklıkla organize kurumları, kutsal metinleri ve belirlenmiş ritüelleri içerir. Din genellikle dünyayı anlama, insan varoluşunun amacını açıklama, etik ve ahlaki davranış için kurallar sunma çerçevesini sağlar. Dünya genelinde birçok din bulunmaktadır ve bu dinlerin her biri kendine özgü öğretiler, gelenekler ve adetlere sahiptir.

Din Terimine geniş bir kavramsal açıdan bakıldığında; *“kutsal fikrine dayalı olan ve müminleri bir sosyo-dinsel topluluk içinde birleştiren bir inançlar, semboller ve pratikler kümesi”* (Marshall, 2009: 156) olarak ele alındığı görülmektedir. Marshall’a göre bu tanım insanların Din özelinde toplumsal ilişkilerini kültürel açıdan geleneksel yollarla ortaya çıkarması bu terimin ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Tarih boyunca yaşayan tüm insanlara bakıldığında devrin yaşayan sistemlerini sürdürmek için toplanmak isterler. Din bu konuda birleştirici bir güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple toplumsal olarak ister kolektif ister ritüel, dinin bir sosyolojik algı olarak kullanıldığı gözlemlenmiştir.

Dinin bir taraftan içinde doğup geliştiği toplumu inanç, ibadet, ahlak ve bu doğrultuda ortaya çıkan hayat tarzı ile şekillendirip zenginleştirmesi (Kılıç, 2015: 14); toplumsal kültürel etkenlerinin de etkisiyle çeşitli manalar ile şekillenerek hayat bulması din ve kültürün aslında bir birleriyle yakın bir ilişkide bulunduğunu ortaya koymaktadır. Din olgusuna inançlar sistemi olarak bakıldığında insanların yaşam süreci boyunca hayatlarının en önemli değerlerinden biri olduğu görülecektir. İnsanların maddi ve manevi olarak özellikle kötü bir dönem geçirdiği zamanlarda huzur bulmak için dünya da karşılaştıkları sorunlara din üzerinden cevap bulmak istemeleri dini psikoloji ile anlamlandırmakta ve yakın bir ilişki içerisine sokmaktadır.

Bu açıdan bakıldığında din; insanları maddi ve manevi tüm kötülüklerden alıkoyarken aynı zamanda onu koruyan, ailesiyle, çevresiyle kurduğu tüm ilişkilerini düzenleyen, hiç kimse olmasa bile kendi iç dünyasında huzurlu ve mutlu bir hayat sürdürmesini sağlayan ve nihayet hayatını nasıl yaşaması gerektiğini öğreten ve belirleyen inançlar sistemidir.

Dine ilişkin hükümlerin neler olduğu, bu hüküm ve emirlerin nasıl yapılması gerektiği, nelerin yapılması nelerin yapılmamasına yönelik hükümler İslam dini üzerinden değerlendirilebilir. Bu açıdan nelerin helal veya sevap olduğu nelerin ise haram veya yasak olduğu insanların gündelik yaşamlarına ilişkindir. Hayatı ve kendi iç dünyalarıyla barışık yaşamamanın ve bunu sürekli bir hale getirmenin yolu toplumsal bir iletişimden geçer. Konuya bu bakış açısıyla bakıldığında din ile iletişimin çok eskiye dayanan bir bağı olduğu ortaya çıkacaktır. İslam dininin ilk emri oku olmuştur. Okumak ta iletişim etkinliğinin modern anlamdaki ilk emaresi sayılmaktadır. Yalnızca bu ilk emir bile İslam dini ile iletişimin bağlantılı olduğunun göstergesidir.

“İletişimin basılı yayıncılık, yayıncılık, telekomünikasyon ve tüketici elektronik araçları şeklinde yöndeşerek bir bütün oluşturması ve modern bireyin hayatının tüm alanlarını çevrelemesi din kavramının anlam ve algısı üzerinde de bir takım değişiklikleri beraberinde getirmiştir” (Yurdigül, ve Yurdigül, 2016: 255).

Günümüzde halen yoğun bir şekilde tartışılan ve uzlaşmanın pek mümkün olmadığı görülen bu durum, çalışmanın da temel problemini oluşturmaktadır

1.2. MANEVI DANISMANLIK VE REHBERLİK KAVRAMI

Özü itibariyle din, insanın manevi dünyasının imarına yönelik en kadim oluşumdur. Temel yapısı itibariyle insanın deruni boyutunu ilgilendiren duygu, eylem ve tecrübelerden müteşekkil olan din (James, 1920: 42), insanın ruhsal dünyasını imar eden en birincil araç olmuştur. Bununla birlikte son yüzyıllarda daha bilimsel ve teknik yöntemlerle insanın manevi dünyasına yönelik dokunuşlarla yaşadığı krizleri atlatmak için ona yardım ederek rehberlik yapma gayesiyle manevi danışmanlık ve rehberlik adıyla bir disiplin oluşturulmuştur.

Manevi danışmanlık Batı’da pastoral bakım/danışmanlık olarak başlamıştır. Pastör sözcüğü, İngilizcede “rahip, papaz, din adamı” anlamlarına gelmekte, Türkçede ise “vaiz” anlamına gelmektedir. Bu bağlamda Batı’da “pastoral counselling, pastoral care” olarak adlandırılan bu disiplin, ülkemizde “vaizsel danışmanlık”, “dinsel danışmanlık” ya da “dini danışmanlık” şeklinde adlandırılarak akademik çalışmalarda yerini almıştır (Özdoğan, 2006: 47).

“Batı’da, özellikle egemen din olan Hristiyanlık merkezli verilen manevî danışmanlık hizmetleri, genellikle din adamlarının çalıştıkları kiliselerin dışında, huzurevi, hastane ve cezaevi gibi kurumlarda, dini ritüellerin (günah çıkarma, vaftiz edilme, nikâhın kutsanması ve cenaze hizmetleri kapsamında ölenlerin ailelerini teselli etme vb.) gerçekleştirilmesi üzerine uygulanmaktadır. Hristiyanlık çerçevesinde yapılan manevî danışmanlık hizmetlerinin temelinde, psikolojik danışmanlık teknikleri kullanılarak, danışanların günah çıkarmalarını sağlamak ve ruhsal sağaltımı gerçekleştirmek yer almaktadır. Başlangıçta Hristiyanlık özelinde gerçekleşen manevi danışmanlık uygulamaları, birçok batı ülkesinin yanı sıra ihtiyaca binaen İslam ve Musevilik gibi diğer dinlerde de imam, haham gibi meslek mensupları yetkilendirilerek bu hizmeti yapmaya başlamışlardır. Bu bilgiye dayanarak herhangi bir din ve/veya dinsel ortamla sınırlandırılmaması gereken manevî danışmanlık, dinsel ve ruhsal problemlerin çözümünde kullanılan bir çeşit uygulamalı terapatik danışma sürecini ifade eder.” (Dilen, 2021: 18-25).

Batı’da nispeten belli bir zemine istinat etmiş olan manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamaları, disiplin olarak bu alana henüz yeni adım atma çabasında olan ülkemizde net bir zemine oturtulmuş değildir. Kendine has birtakım dinamikleri olan ülkemizde manevi danışmanlığı kurumsallaştırma gayretleri sancılı bir süreci de beraberinde getirmiştir. Manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamalarına muhalif olanlar; yapılan bu hizmetin danışanı dindarlaştırma ve dine yönlendirme amacı taşıdığını, manevi danışmanların yetki çerçevesinde bulunmamasına rağmen terapi yaptığını söyleyerek birtakım itirazlar dillendirmişlerdir. Öne sürülen itirazlar içerisinde en çok dile getirilen husus, manevi danışmanların psikolog veya psikiyatristler gibi bilimsel eğitim almadıkları ve danışana nasıl yaklaşılması gerektiği ile alakalı yöntem ve tedavi yollarından habersiz olduklarıdır.

Manevi danışmanlık hizmetini savunanlar, bu hizmetin eleştirilmesini yersiz ve temelsiz bulsalar da, manevi danışmanlık ve rehberliğin görev tanımı, yetki alanları, kaynakları ve yöntemleri konusunda tam bir fikir birliğine varamamışlardır (Kılınçer, 2017: 20-28). Bu belirsizlik, hem halk nezdinde hem de akademik dünyada ortaya çıkmıştır. Bu durum, manevi danışmanlığın genel çerçevesini, neyi ifade ettiğini, neden ve hangi durumlarda gerekliliğini, ruh bilimleri (psikiyatri, psikoterapi, danışma, klinik psikoloji vb.) zaten mevcutken manevi danışmanların ne tür bir görev üstlendiğini, irşat ve tebliğden hangi yöntem ve usullerle ayrıldığını açıklığa kavuşturmayı zorunlu hale getirmiştir (Söylev, 2015: 291). Belki de daha önemlisi, manevi danışmanlığın görev çerçevesini tam olarak çizmek adına, hangi görevleri yerine getirmediğini net bir şekilde ortaya koymak mecburiyetinde olmasıdır. Bu belirsizliklerin giderilmesi, manevi danışmanlık alanında sağlıklı bir anlayışın oluşturulması ve toplum nezdinde daha iyi anlaşılması için önemli bir adımdır.

İnsanı genel yapısı itibarıyla fiziksel, psiko-sosyal ve manevi olmak üzere üç başlık altında toplamak mümkündür. Dolayısıyla insan kendi yaşamını idame ettirmek için, bu boyutların her birindeki ihtiyaçlarını gidermek durumundadır. Yine bu boyutlarda ortaya çıkan problemleri aşmak ve onların üstesinden gelebilmek için birtakım desteğe ihtiyaç duymaktadır. Fiziksel boyutu yani bedendeki problemleri çözmek için hekimler kişiye hizmet sunarken psiko-sosyal boyutta yaşanan güçlükleri aşmada psikolojik danışman, psikolog ve psikiyatrlar hizmet vermektedir. İnsanın manevi boyutundaki yani önem, anlam ve inanç dünyasında yaşadığı zorlukların üstesinden gelmesine yardımcı olma görevi ise manevi danışmanların uhdesine verilmiştir (Düzgüner, 2020: 35). Bu nedenle insanın manevi dünyasının sağlıklı olması, yapısını bozacak durumlardan onun korunması ve ruhsal boyutlarda ortaya çıkan problemleri aşmaya yardımcı olunması, dinlerin ve tinsel öğretilerin temel hedeflerinden biri olmuştur.

Manevi danışmanlık ve rehberlik, insanların dini, ahlaki, maddi ve manevi sorunlarıyla başa çıkmalarına yardımcı olmak ve düzenli bir hayat yaşamalarına katkı sağlamak için ortaya çıkmış bir hizmet türüdür. Manevi danışmanlık ve rehberlik geneline bakıldığında insanların ruhsal sorunlar yaşadığı süreçlerde, dini veya dini olmayan bir bağlamda sunulduğu gözlemlenmektedir.

Manevi danışmanlık, insanların içsel değerlerini, inançlarını, ahlaki ilkelerini, hayatın ve yaşamın anlamlarını anlamalarına ve keşfetmelerine yardımcı olur. Manevi danışman, insanların duygusal ve manevi ihtiyaçlarını anlamaya ve desteklemeye çalışır. Dini öğretiler, dua veya diğer uygulamalardan yararlanır.

Tarihsel olarak, ele alındığında manevi danışmanlığın köklerinin çok eski dönemlere dayandığı görülmektedir. Bu kapsamda farklı kültürler ve inanç sistemleri, insanların maneviyatla ilgili sorunlarını çözmek ve ruhsal yolculuklarını desteklemek için danışmanlık hizmetleri sunmuşlardır. Antik çağlarda, özellikle dinlerin ve geleneklerin merkezinde manevi liderler veya bilgeler bulunurdu. Bu liderler, insanlara ruhsal rehberlik sağlamak, onları aydınlatmak ve manevi sorunlarını çözmek için danışmanlık yaparlardı. Örneğin, Budist rahipler, Hindistan'da bilge kişiler ve Orta Doğu'da kâhinler ve rahipler gibi manevi liderler, insanların ruhsal yönelimlerine rehberlik etmek için danışmanlık hizmetleri sunmuşlardır.

Daha sonraki dönemlerde, manevi danışmanlık kavramı farklı dinler ve mezhepler arasında farklılık göstermeye başladı. Hristiyanlık, İslam, Yahudilik ve diğer dinlerde manevi liderler, cemaat üyelerine manevi danışmanlık sağlamaya devam ettiler. Bu dönemde manevi danışmanlık, özellikle vicdan azabı, ahlaki sorunlar, ruhsal gelişim ve tanrıyla ilişki gibi konular üzerinde odaklanıyordu. Modern manevi danışmanlık, 20. yüzyılda daha da tanınır hale geldi. Ruh sağlığı ve psikoloji alanındaki gelişmelerle birlikte, maneviyatın insanların iyi oluşu üzerindeki etkisi ve manevi değerlerin önemi daha fazla vurgulandı. Bu dönemde manevi danışmanlık, psikolojik yaklaşımlarla entegre edildi ve insanların manevi gereksinimlerini karşılamak için psikolojik danışmanlık yöntemleri kullanıldı. Bugün, manevi danışmanlık farklı inanç sistemlerinde ve maneviyatla ilgilenen bireyler arasında yaygın olarak kabul görmektedir (Koç,2012:208).

Manevi danışmanlığı bir 20 yy. fenomeni olarak ele alan Townsed'e göre manevi danışmanlık sahip oldukları dini bilgiye yeni psikolojik bilgiyi de ekleyen Kuzey Amerikalı Protestanlar ve papazları arasında ortaya çıkmış ve 20 yy. ortalarında özel bir eğitim ve uzmanlık gerektiren uygulama alanı haline gelmiştir (Townsed,2009: 1).

Modern manevi rehberlik ve danışmanlık, psikoloji ve felsefeden etkilenmiştir. 20. Yüzyılın içerisinde psikoterapi ve psikolojik danışmanlık kuralları gelişti ve insanların ruh sağlığı alanına girdi. Bu zamanda geliştirilen terapi sistemleri insanların manevi boyutunu da kapsayacak şekilde genişletildi. doğuda ortaya çıkan terapi sistemleri batıda da manevi danışmanlık ve rehberlik alanında kullanılmaya başlamıştır.

1960'lı ve 1970'li yıllara kadar Batı toplumunun toplumsal yaşantısında maneviyat bireylerin yaşamlarında daha fazla yer almaya başlamıştır. Bu yıllar içerisinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri daha yaygın hale gelmiştir. Din dışı uygulamaların geçerliliğiyle birlikte manevi rehberlik alanında çeşitliliklerin arttığı gözlemlenmiştir.

Günümüzde manevi rehberlik ve danışmanlık psikoloji, sosyal hizmet, dini bilimler ve benzeri disiplinlerin kesiştiği noktadadır. İnsanlar manevi konular, yaşam hedefleri, değerler ve inançlar gibi konularda yardım almak için ruhani rehberlere ve danışmanlara başvurabilirler. Bu alanda yetişmiş danışmanlar, insanların ruhsal yönelimlerini anlamalarına, tüm yaşamlarını sürdürmelerine ve iç huzuru bulmalarına yardımcı olur.

Manevi danışmanlıkta danışanın manevi sorunlarını anlamak, ona rehberlik etmek ve arzulanan içsel dönüşümü sağlamak amacıyla farklı yöntemler ve teknikler kullanılır. Bunlar arasında meditasyon, dua, ritüeller, sembol çalışması, manevi okumalar, içsel keşifler ve değerlerin belirlenmesi gibi uygulamalar yer alabilir (Kılınçer, 2017: 31).

Manevi danışmanlık ve rehberlik ifadesinden ne anlaşılması gerektiğini açıklamadan önce maneviyat kavramının tanımlanmasının önemli olduğu aşikârdır. Günümüzde psikoloji literatürü içerisinde yeniden tanımlanma sürecinde olan maneviyat kavramı, Türkçe'de farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Aslen Arapça bir kelime olan maneviyat, Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre iki anlama gelmektedir. Bunlardan ilki, "maddi olmayan, manevi şeyler" anlamında olup tanımda geçen manevi sözcüğünün anlamı ise "görülmeyen, duyularla sezilebilen, soyut, ruhani, tinsel, maddi karşıtı" olarak verilmiştir. Maneviyat kelimesinin Türk Dil Kurumu sözlüğünde yer alan diğer bir anlamı ise, "yürek gücü, moral"dir (Toparlı, 2005: 1339).

Genel bir tanımlama yapılacak olursa manevi kelimesinin "madde ile alakası olmayıp, ruha, batına, manaya, içe ait olan; cismani ve maddi olmayan" şeylere karşılık geldiği ifade edilebilir (Topsakal ve Çelik, 1996: 1898). Dolayısıyla bu kavram, gözle görülüp elle tutulamayan, madde ve cisimle ilgisi bulunmayan her bir şeyi kapsamaktadır

(Ayverdi, 2005: 1928). Bu kadar geniş bir alanı tanımlamak için de çoğunlukla "soyut, maddi olmayan; içlek, tinsel, içe değin, içle ilgili; anlamla ilgili" (Tuğlacı, 1979: 1844), "ancak duyularla sezilebilen, içsel olan" (Püsküllüoğlu, 2004: 657) gibi açıklamalar kullanılmıştır.

“Genel olarak sözlüklerde yer alan bu açıklamaların yanı sıra maneviyat kelimesi için hemen her sözlükte yer alan bir diğer anlam da "moral kuvveti, yürek gücü, cesaret" gibi açıklamalardır. Bu ifadelerle bakılarak maneviyat kavramının, dinin, psikolojinin, ahlakın tasavvufun kesiştiği bir alana sahip olduğunu söyleyebiliriz. Diğer yandan bu farklı anlamlar, maneviyatın çok boyutlu ve çok yönlü bir kavram olduğunu ortaya koymaktadır” (Düzgüner, 2020: 10).

Doğan ise maneviyat kavramını şu şekilde açıklar: “Maneviyat (Spirituality), insan varlığının fiziksel ve materyal yönünün ötesine geçen, bireyin kişiliğinde somutlaşan bir güç veya varlık bilinci, evrene derin bir bağlılık ve bütünlük duygusu olarak tanımlanabilir. Maneviyat kavramı bizimle birlikte bütün varlıklarla bağlantılı büyük bir gücü; umut ve iyimserliği; yaşamın anlamı ve amacını, sevgi ve sevecenliği; ahlak ve etik değerleri içerir” (Doğan, 2004: 13-14). Bu açıklamalardan anlaşıldığı kadarıyla maneviyat; Tanrı inancını, bireyin kendini evrenin bir parçası olarak görmesini ve onunla bütünleşmesini, diğer bir deyişle bireyin iç dünyasını kapsayan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Doğan, 2004: 36).

Manevi danışmanlık ve rehberlik kavramına yönelik literatürde yapılan tanımlama çabalarına bakıldığında manevi rehberliğin veya dini danışmanlığın birçok kaynakta farklı tanımlarının yapıldığı görülmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde hazırlanan bir yasa tasarısında şu tanımla karşılaşmaktayız: Kişilik ve kişiler arası ilişkilerde işlev bozukluğuna neden olan duygusal bozuklukların, davranışsal uyum ve davranışı kolaylaştırmak amacıyla, dini kaynaklar ve danışmanlık yöntemleri kullanılarak teşhis ve tedavisidir.

Diğer bir tanım ise şu şekildedir: "Felsefi ve manevi alanlarda çalışmaktan veya belirsizlik ve şüpheden kaynaklanan sorunları yönetmek ve çözmek için özel eğitim ve öğretim almış kişilerden oluşan, bir uzmanlığa adanmış meşru bir klinik uygulama alanı olduğu gözlemlenmiştir (Meadow'dan akt. Altaş,2000: 339).

Manevi Danışmanlık ve rehberlik, devam eden sürecin psikolojik, dini ve ahlaki yönlerinin psikolojik, teolojik ve etik bir çerçeve aracılığıyla manevi danışmanca gözlemlendiği, anlama sürecine tabi tutulduğu ve yorumlandığı bir psikoterapik faaliyet olarak tanımlanabilir (Schlauch, 1985: 222).

Ruh sağlığı uzmanı olmasının yanı sıra derin bir dini eğitim ve bilgi birikimine sahip olan kişiler tarafından sağlanan manevi danışmanlık, iyileşme ve gelişme için ruhsal kaynakların yanı sıra psikolojik yaklaşımı kullanan benzersiz bir danışmanlık biçimidir (Woodruff, 2002: 93).

Manevi danışmanlık, din adamları, doktorlar, öğretmenler, psikologlar, sosyal hizmet görevlileri veya gerekli eğitime sahip olan ve kendisini belirli bir inanç sistemine mensup hisseden herkes tarafından uygulanabilen bir hizmettir. Manevi danışmanlığın Ayırt edici olan özelliği belirli özelliklere sahip olan kişiler tarafından verilmesi değil sahip olduğu inanç esasları doğrultusunda yaşayan ve hissettiği belirsizlik, ıstırap ve huzurdan haberdar olan birileri tarafından dokunulmayı arzulayan kişiler için bir yardımcı ve kurtarıcılık vasfına sahip olmasıdır (Jaekle, 1973: 176).

Kişinin dinî alanda karşılaştığı sorunları çözebilecek, çağın gereksinimlerini dinin bilimin ve zamanın gereklerine uygun olarak karşılayabilecek, kişinin hayata uyum sağlayabilmesi için uzmanlar tarafından sağlanan psikolojik yardımdır. Dini danışmanlar, genellikle bir dini inanca mensup olan kişilere rehberlik etmek ve destek sağlamakla görevli profesyonellerdir. Görevleri, dini konular hakkında bilgi vermek, manevi danışmanlık yapmak ve dini pratiklerle ilgili rehberlik sağlamaktır (Kahvecioğlu, 2010: 17-18).

Karaca'ya göre, manevi danışmanlık bireyin dini yaşantısıyla ilgili ortaya çıkan problemlere çözüm sunan bir hizmettir. Bu hizmet, çağın gereksinimlerine, dini prensiplere ve bilimsel akıl ilkelerine uygun bir şekilde tasarlanmıştır. Aynı zamanda, bireyin çevresiyle uyum içinde olmasına yardımcı olur, sosyal etkileşim süreçlerine katkıda bulunur ve kişinin dinî veya dinî olmayan her alanda kendini gerçekleştirmesine olanak tanır. Manevi danışmanlık, uzman kişiler tarafından sunulan psikolojik destekleri içerir. (Karaca, 2010: 17).

Manevi danışmanlık ve rehberlik, danışanların inanç dünyalarının hayatlarına ve davranışlarına etkilerini fark etmelerine destek olan ve onların din veya maneviyatla ilişkilendirdiği sorunlarıyla başa çıkmalarında hem modern danışma tekniklerini hem de dinî ve manevi yöntemleri birlikte kullanan bir meslek alanıdır (www.mevzuat.gov.tr).

Bu noktadan bakıldığında manevi danışmanlık ve rehberlik, danışanın iç dünyasındaki dinamikleri harekete geçirmek ve kendi manevi donanımlarıyla ona yol göstermek olarak da tanımlanabilir.

Bu hizmetin yürütülmesinde insanların yaşamış olduğu ruhsal krizler ve krizlerden kurtulmalarına destek olma ve rehberlik etme çabası birincil fonksiyon olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim manevi danışmanlık, danışanda iyileşme ve gelişmeyi gerçekleştirmek amacıyla manevi kaynakları ve psikolojik anlamayı kullanan bir danışma faaliyetidir (Kızılgeçit, 2020: 45-46).

Başka bir ifadeyle manevi danışmanlık; insanların acılı, sıkıntılı, hüzünlü, korkulu, yalnızlık ve ümitsizlik gibi ruhî hallerinde; bir anda ortaya çıkan değişimler nedeniyle oluşan kriz durumlarında, onların yanında olarak onlara moral vermek; din ve inanç açısından onlara destek olarak anlam arayışlarına eşlik etme sürecidir denebilir.

Yapılan tanımlamalar ışığında manevi danışmanlık hizmetlerinin iki yönlü yapıldığının vurgulandığı görülmektedir. İlkinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin dini yönüne vurgu yapıldığı görülürken ikincisinde dini olmayan yönü ön plana çıkarılarak modern tıbbi teknikler paralelinde gelişen psikoloji ve sosyoloji bilimleri ön plana çıkarılmaktadır. Dini yönlü hizmet ve sunumlarda dini referanslar ön plandadır. Bu hizmetler sunulurken hizmet verilen kişi ve kişilerin dini eğilim ve beklentileri göz önünde bulundurulur. Bununla beraber dini ağırlıklı sunumlarda bilimsel veriler de dikkate alınabilir. Tecrübelerden yararlanılabilir ve çağın gerekleri gözetilir.

Dini olmayan manevi danışmanlık hizmet ve sunumlarında bilimin ortaya koyduğu veriler ön plana çıkmaktadır. Psikoloji ve psikiyatri ilminin referansları dikkate alınır. Bu yaklaşımda seküler yaklaşımların etkisi daha çoktur. Sonuç olarak her iki yöntemin farklı uygulama ve esasları olsa da bu yaklaşımlar insanı mutlu etme veya ona rehberlik etme amacı gütmektedir. Bu kapsamda son dönemde ön plana çıkan eğilimin her iki yaklaşımın işbirliğine dayalı olduğu aşîkârdır.

1.3. TARİHSEL SÜREÇTE MANEVI DANIŞMANLIK VE REHBERLİK

Tarihsel süreçte manevi danışmanlık ve rehberlik, farklı kültürler ve dönemlerde çeşitli şekillerde ortaya çıkmış ve evrim geçirmiştir. Manevi danışmanlık, bireylerin ruhsal ve manevi ihtiyaçlarını karşılamak, içsel huzur bulmalarına yardımcı olmak amacıyla yapılan bir destek hizmetidir. Manevi danışmanlık ve rehberlik tarihsel süreç içinde farklı dönemlerde farklı kültürlerde ve toplumlarda çeşitli biçimlerde var olmuştur. Bu alandaki uygulamalar genellikle din, inanç sistemleri ve kültürel normlara bağlı olarak şekillenmiştir. 19. ve 20. yüzyılda, manevi rehberlik genellikle profesyonelleşmeye başlamıştır. Din dışı manevi rehberlik alanında, psikoterapistler ve danışmanlar, bireylere yaşamla ilgili konularda rehberlik etmeye başlamışlardır.

“Modern anlamda dinin ibadethane dışı hizmetler yoluyla birey ve toplum sorunlarına çare aramada etkin faktörlerden birisi olarak dikkate alınması yönünde ilk bilimsel ve kurumsal çalışmalar Batı ülkelerinde gerçekleştirilmiştir. Hastalara profesyonel dini bakım servisleri yirminci yüzyılın ilk yarısında ABD’de geliştirilirken günümüzde aynı ülkede eyaletlere göre değişmekle birlikte yüzün üzerinde kapasiteye sahip hastanelerde tam zamanlı bir din görevlisi görevlendirilmektedir. Belçika’da ise 1970 yılına gelindiğinde konunun teorik ve hukuki altyapısı büyük oranda hazırlanmış ve hastaların kendisi ve yakınlarına manevi destek sunmak üzere hastanelerde din görevlisi görevlendirilmesi başlamıştır. Hollanda, Almanya, İngiltere ve Fransa gibi ülkelerde ülkenin kendi din hizmetleri politikaları doğrultusunda hastane, cezaevi, huzur evleri ve diğer sosyal hizmet alanlarında dini danışma ve rehberlik hizmetleri farklı biçimlerde yapılandırılmıştır. Buralarda hizmet verenler genel bir teoloji yükseköğrenimine ilave olarak farklı düzeylerde modern psikoloji, danışmanlık ve sosyal hizmet eğitimi alarak sosyal ilahiyatçı, manevi danışman olarak çalışmaktadırlar” (mdr.sakarya.edu.tr).

Manevi danışmanlık ve rehberlik, bireylerin içsel bir denge ve anlam bulma sürecinde yardımcı olmaya yönelik evrensel bir ihtiyaç olarak tarihsel süreç içinde varlığını sürdürmüştür. Ancak bu alandaki yaklaşımlar ve yöntemler, kültürlere ve dönemlere bağlı olarak önemli ölçüde farklılık göstermiştir.

1.4. TÜRKİYE’DE MANEVI DANIŞMANLIK VE REHBERLİK

Batıdaki örnek uygulamalarının aksine Türkiye’deki manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamalarının tarihi çok eskiye dayanmamaktadır. Türkiye açısından batıcıl ve uyarlama bir kavrama tekabül eden bu alandaki literatür çalışmaları da oldukça yenidir.

Türkiye’deki manevi danışmanlık konusu esasen daha çok uygulamalara yönelik gerçekleşmektedir. Konu hakkında yasal düzenlemeler çok kısa bir süre içinde gerçekleştirilerek uygulamaya dönük kurumsal alt yapılar oluşturulmuştur. Örneğin resmi olarak bu görev 633 Sayılı Kanuna eklenen maddelerle Diyanet İşleri Başkanlığı’nın uhdesine verilmiştir.

İlgili maddelerde bu görev şu şekilde tanımlanmıştır: ‘Öğrenci yurtları, eğitim kurumları, gençlik merkezleri ve kampları, ceza infaz kurumları, sağlık kuruluşları, sosyal hizmet kurumları ve benzeri yerlerde işbirliği esasına göre manevi danışmanlık ve din hizmeti sunmak.’ (Değişik: 2/7/2018 – KHK/703/141 md.) ‘Göçmen, engelli, bağımlı gibi desteğe muhtaç kesimlere yönelik manevi danışmanlık hizmetleri yürütmek.’ (Değişik: 2/7/2018 – KHK/703/141 md.)

Maddelerden de anlaşılacağı üzere, bu görevin manevi destek gereksinimi olan birçok kesime ve kuruluşa yönelik icra edilmesi öngörülmüştür. Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki ilgili Kanun, "göçmen, engelli, bağımlı gibi destek ihtiyacı olan kesimlere yönelik manevi danışmanlık hizmetlerini yürütme, aile, kadın ve çocuğa ilişkin destek hizmetlerini, öğrenci yurtları, eğitim kurumları, gençlik merkezleri ve kampları, ceza infaz kurumları, sağlık kuruluşları, sosyal hizmet kurumları gibi yerlerde iş birliği esasına göre manevi danışmanlık hizmeti sunma" hizmetlerini Diyanet İşleri Başkanlığı’nın görevleri arasında saymaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığı bu görevlerini ilgili kuruluşların ve hizmet alanlarının bağlı olduğu devlet kurumları ile bir dizi protokol gerçekleştirerek yürütmektedir. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile 2018’de gerçekleştirilen yürürlükteki protokolde “Bakanlığa bağlı birimlerde aile yapısı ve değerlerinin korunması, aile, kadın, genç, yaşlı ve dezavantajlı bireylerin sorunların giderilmesine yönelik manevi destek, dini rehberlik ve değer eğitimi sunmak” Başkanlığın sorumluluklarından kabul edilmektedir.

Sağlık Bakanlığı ile 2015 yılında gerçekleştirilen güncel protokolde ise “hastalara, hasta yakınlarına ve hastane personeline içinde bulundukları şartları dikkate alarak moral, motivasyon ve manevi destek sağlayacak ve dini ve manevi konularda danışmanlık yapacak personeli Bakanlığın talebi doğrultusunda görevlendirmek” Diyanet İşleri Başkanlığının görevleri arasında sayılmaktadır. Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında gerçekleştirilen güncel (2019) protokolde ise “Bakanlığın hizmet alanındaki bireylere din hizmeti, dini ve ahlaki eğitim, manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti sunularak toplumda suç oranının azaltılmasına yönelik çalışmaları yürütecek personel görevlendirmek” Diyanet İşleri Başkanlığının sorumluluğuna verilmiştir.

Tarihi sürece bakıldığı zaman aslında Diyanet İşleri Başkanlığı’nın resmi olarak bu görevi uhdesine almadan önce de manevi danışmanlık vazifesini, ülkenin en ücra köşelerine kadar müezzin, imam, vaiz ve müftü gibi din hizmetleri alanında yetkin olan personeli ile yürüttüğüne şahit olunabilir. Nitekim müezzinler, imamlar, din âlimleri, hocalar, müftüler Müslüman toplumunun manevi ihtiyaçlarına cevap veren önemli figürlerdir. Bu kişiler, İslami prensiplere dayalı öğütler, nasihatler ve rehberlikler sunarak insanları Allah'a yaklaştırmaya, ahlaki değerleri yaşamaya ve ruhsal yönden gelişmeye teşvik ederler.

Bu kişiler birer manevi danışman olarak, Müslüman bireylerin ve toplulukların dini inançlarını ve ibadetlerini doğru bir şekilde anlamalarına yardımcı olurlar. Maddi ve manevi anlamda inananları başka insanlara yardım eli uzatma konusunda teşvik eden birçok dini saik olduğundan bu hizmeti yapan kişiler manevi danışmanlık hizmetini sadece bir yardım olarak görmemekte, bir vazife telakki ederek de hareket edebilmektedirler. Burada bu sâiklerden sadece birisi olan bir hadisi aktarmak yerinde olur: “Kim bir Müslümanın dünyevî bir sıkıntısını giderirse Allah onun kıyamet günü sıkıntılarından birini giderir. Kim dünyada zora düşmüş birinin işini kolaylaştırırsa Allah onun dünyada ve ahirette işini kolaylaştırır. Kim bir Müslümanın dünyada açığını kapatırsa Allah onun dünya ve ahirette açığını kapatır. Kul din kardeşinin yardımında olduğu müddetçe Allah da kulunun yardımındadır” (Tirmizi, Birr:19). Bu hadis ve benzeri birçok hadis ve ayet, İslam dünyasında insana yardımın önemini ve gerekliliğini vurgulamakta ve özellikle yardım mesleklerine dinî bir anlam ve değer kaynağı oluşturma konusunda motivasyon sunmaktadır.

Bu nedenle ilgili kişiler gönüllü bir manevi danışman olarak sorunlu durumlarla başa çıkmada, ahlaki zorlukları aşmada, ruhsal sıkıntıları hafifletmede ve içsel huzurun sağlanmasında başkalarına şevk ve iştihak ile destek sunarlar.

Bireylerin Allah'a yönelmelerini, dini bilgilerini derinleştirmelerini, ahlaki değerleri benimsemelerini ve içsel bir bağlantı kurmalarını sağlamayı amaçlayan bu tarz bir manevi danışmanlık, birçok zaman da sorunlu aileler veya kişiler arasındaki niza ve dargınlıklarda aile ve toplum huzurunun sağlanmasına önemli katkılar sunmaktadır. Bu süreçte, bireylerin maneviyatı güçlendirilirken aynı zamanda dünya işlerinde de dengeli bir yaşam sürmelerine yardımcı olunur.

Dini danışmanlık hizmetlerinin geniş bir hedef kitlesi olmakla birlikte hastanelerde bakıma muhtaç yatalak hastalar ve onların yakınları, engelliler, sosyal hizmet ve çocuk esirgeme kurumuna bağlı yurtlar ve hapisanede mahkumlar için manevi/dini danışmanlık hizmetleri başlangıç olarak daha öncelikli görülmektedir. Ülkemizde bu alandaki çalışmalar da özellikle ve öncelikli olarak hastaneler ve hapisaneler bağlamında gündeme gelmektedir. Manevi/dini danışmanlık hizmetlerinin sağlıklı bir şekilde verilmesi için yeterli teorik tartışmaların yapılması, uygulamayı yapacak uzmanların yetiştirilmesi, psikolog ve psikiyatristlerle koordineli çalışmaların yapılması ve hukuki ve ilmi anlamda düzenli işleyen bir sistemin kurulması gereklidir (Ayten vd., 2016: 8).

Nitekim manevi danışmanlık ülkemizde hali hazırda bağımsız bir meslek olarak kabul edilmiş değildir. Çerçevesi ve görev tanımı yapılmak suretiyle manevi danışmanlığın müstakil bir meslek olarak kendisini göstermesi önemli bir mesele olarak görülmeli ve gerekli adımlar atılmalıdır.

1.5. TÜRKİYE’DE MANEVI DANİSMALIK VE REHBERLİĞİN UYGULAMA ALANLARI

Manevi danışmanlık ve rehberlik, insanların manevi ve ruhsal ihtiyaçlarını karşılamayı, sosyal denge ve iç huzuru sağlamayı, kişisel gelişimi desteklemeyi amaçlayan bir danışmanlık uygulama alanıdır. Manevi danışmanlık hizmetleri, birçok farklı alanda uygulanmaktadır. Bunlar arasında; sosyal ve manevi krizlerin birleştiği, insanların sorunlarıyla başa çıkmalarını kolaylaştırdığı, sosyal ve fiziksel krizlerle yüzleştikleri ve bu sorunları çözüme kavuşturdukları hastane, ceza infaz kurumu, huzurevi, öğrenci yurdu gibi kurumlar bulunmaktadır. Ayrıca, yukarıda bahsedilen sorunlarla karşılaşan ancak bu kurumlarda yer almayan toplumsal kesimlerin manevi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak, özellikle son dönemde medyanın da ön plana çıktığı gözlemlenmektedir.

Manevi danışmanlık ve rehberlik birçok alanda tamamlayıcı disiplin olarak kullanılabilir. Bu hizmetler yukarıda belirttiğimiz kurumlar aracılığıyla bireylere sunulabilmektedir. Manevi danışmanlık ve rehberliğin insanların stres, kaygı, ilişki sorunları, kayıp ve keder gibi zorluklarla başa çıkmalarına ve daha anlamlı, huzurlu ruhsal olarak sağlıklı hayatlar sürmelerine yardımcı olacak önemli bir destek aracı olduğu görülmektedir.

Ülkemizde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri, değişen sosyal yapının yanında hızla yükselen teknolojiye de ayak uydurarak, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın haftalık ve aylık olarak yayınladığı dergilerdeki fıkıh köşesi yazıları ile aynı zamanda basılı veya görsel olarak sunulan dini programlarda gerçekleştirilmektedir. Bu hizmetlerde, okuyucu, dinleyici ve seyircilere din ile ilgili karşılaştıkları problemler karşısında çözümler sunularak manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti verilmektedir (Söylev, 2015: 299).

Bu uygulama alanları daha detaylı bir şekilde incelenip ele alınacak olursa şu şekilde sıralanabilir:

1.5.1. Hastanelerde Sunulan Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri

Ülkemizde uygulama alanı yeni olan ve az sayıda personel tarafından yürütülen sağlık kurumlarında manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri son yıllarda akademik araştırmalar için önemli veriler oluşturmuştur. Bu hizmetler ülkemizde her ne kadar yeni olsa da, farklı ülkelerde özellikle batı ve ABD de uzun bir geçmişe ve akademik deneyime sahiptir.

İnsan, biyolojik, psikolojik ve sosyolojik boyutları ile bütünlüğünü koruyan, bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve kültürel özellikleriyle karmaşık ve benzersiz bir varlıktır. Duygusal açıdan, insanlar geniş bir duygusal yelpazeye sahiptir; sevinç, üzüntü, korku, öfke gibi çeşitli duyguları deneyimleyebilirler. Empati yetenekleri sayesinde diğer insanların duygusal durumlarını anlayabilir ve onlarla sağlıklı ilişkiler kurabilirler. Sağlıklı olmak, bu iyi durumun devamı için elzemdir. İnsan biyolojisi veya psikolojisinde meydana gelen, istenmeyen, insanın sağlıklı bir yaşam sürmesini kısıtlayan, vücudun işlevlerini engelleyen sebepler hastalık olarak adlandırılabilir. Hastalıkların iyileşme sürecinde tıbbi müdahalelerin ve çeşitli sosyal destek uygulamalarının yanı sıra manevi destek uygulamaları da tedavi sürecini hızlandırabilir. Özellikle ruhsal bunalımda olan, iktihar ve ölümü kurtuluş olarak gören hastalar, manevi danışmanlık hizmeti aldıktan sonra tedaviye olumlu yanıt verebilirler (Kesgin ve Erdem, 2018: 80).

Manevi danışmanlık ve rehberliğin hastanelerde uygulama amacı ile çalışmalar yapılmış ve yapılan bu çalışmalar neticesinde resmi olarak ilk adımlar atılmaya başlanmıştır. Manevi danışmanlık ve rehberliğin hastane odaklı Türkiye’de resmi olarak uygulanmaya başlanması 1994 yılında Sağlık Bakanlığının teklifiyle ortaya çıkmıştır. 1994 yılında Sağlık Bakanlığı il teşkilatlarına gönderdiği yazı ile hastanelerde yatan özellikle de durumu ağır olup ruhsal bunalımda olan hastalara manevi danışmanlık yapılması için il geneli müftü, vaiz ve yüksek okul mezunu olan imam hatiplerden yararlanılmasını talep etmiştir. Sağlık Bakanlığının bu girişiminin üzerinden birkaç ay sonra Sağlık Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı arasındaki görüşmeler neticesinde ilk defa 19 Ocak 1995 tarihinde yayınlanan bir genelge ile hastaneler ve buralarda yatarak tedavi gören hastalara, din ve moral hizmetleri sunulmaya başlanmıştır. Diyanet İşleri Başkanlığı uygulamanın başlamasından sonra manevi danışmanlığın nasıl yapılması gerektiğini İl Müftülüklerine gönderdiği yazı ile belirtmiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığı, İl Müftülüklerine gönderdiği yazıda, manevi danışmanlık uygulamasının dikkat edilmesi gereken bazı hususlarını ve nasıl uygulanması gerektiğini belirtmiştir. Manevi danışmanların en az iki kişilik ekiplerle çalışması gerektiği, aynı zamanda hastaların ve sağlık personelinin duygusal ve manevi deneyimlerini anlayabilmek adına onlarla empati kurmanın önemli olduğu vurgulanmıştır. Herkesin inançları, değerleri ve yaşam deneyimlerinin farklı olabileceği göz önüne alınarak, danışmanların son derece hassas bir şekilde yaklaşımlarının ve kişilerin maneviyatlarına, özgünlüklerine değer vermelerinin gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca, hastanelerde görevlendirilecek manevi danışmanlardan etkili iletişim becerilerine sahip olmaları beklenmekte; hastaların ve sağlık personelinin duygusal ihtiyaçlarını anlamaları, onları açıklıkla dinlemeleri ve etkili iletişim tekniklerinden yararlanmaları istenmiştir.

Danışmanların, doğru sorular sorabilen, yargılamayan, bilgilendirici açıklamalar yapabilen, aktif dinleme becerilerini kullanabilen, insanlarla iyi ilişki kurabilen, ikna ve hitabet yeteneği yüksek olan görevlilerden seçilmesi öngörülmüştür. Bu çerçevede, uygulama örnekleri olarak hastalara tedavinin önemini anlatılması, kaza, kader ve sabır konularından bahsedilmesi, hastaya moral verecek sözler söylenmesi, eğer hasta talep ederse hafif bir sesle Kur'an-ı Kerim okunması önerilmiştir (Şentürk ve Erdem, 2020: 379).

Hastanelerde manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamaları devam ederken bu uygulamadan rahatsızlık duyanlar çeşitli girişimlerde bulunmaya başlamış ve bunun neticesinde de Ankara Tabip Odası tarafından 12.12.1995 tarihinde uygulamanın iptali istemiyle ve yürütmeyi durdurma talebiyle Danıştay'da dava açılmıştır. Açılan davanın neticesinde Danıştay Beşinci Dairesi 12.04.1996 tarih ve 1995/3612 sayılı kararla yürütmeyi durdurma kararı vermiştir. Danıştay'ın verdiği bu karardan sonra Sağlık Bakanlığı 1 yıldan fazla yürüttüğü hastanelerde manevi danışmanlık ve rehberlik uygulaması resmen yürürlükten kaldırmıştır (Altaş, 1999: 600).

Yaklaşık bir buçuk yıl süren hastanelerdeki manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti genel olarak hastalar, hasta yakınları, doktorlar, diğer hastane personeli ve bu hizmeti sunan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın personelleri tarafından memnuniyetle karşılanmış ve faydalı olduğu kanaatine varılmıştır.

Bu olumlu geri dönüşler neticesinde hastanelerde manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamaları 2014 yılında tekrar ülke gündemine gelmiştir. Bunun neticesinde; Sağlık Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı arasında müzakerelere başlanmış olup 7 Ocak 2015 tarihinde “Hastanelerde Manevi Destek İşbirliği Protokolü” imzalanarak hastanelerde yürütölmek üzere belirlenen 6 pilot il düzeyinde olacak şekilde manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamaları ölkemizde resmen tekrardan başlamıştır. Sağlık Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı arasında imzalanan yeni protokolde hastanelerdeki manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin amaç ve gayesinin nasıl olacağı manevi danışmalık hizmetinin kimlere verileceğı ve kimler tarafından ifa edileceğı řu şekilde ifade edilmiştir:

“Diyanet İşleri Başkanlığı ile Sağlık Bakanlığına bağılı hastane, kurum ve kuruluşlarda talep eden hastalara, hasta yakınlarına ve hastane personeline, içinde bulundukları şartlar göz önünde bulundurularak hastaların iyileşmelerine katkıda bulunmak amacıyla moral, motivasyon ve manevi destek sağlamaktır.” Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından sağlık hizmetlerindeki manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri “manevi destek uygulaması”, bu alanda görevli olan kişiler “manevi destek görevlisi” olarak adlandırılmaktadır (Altıntaş, 2018: 225).

Hastanelerde görev yapan manevi danışmanlara bakılacak olursa bu kişilerin Vaizler, Din Hizmetleri Uzmanları, İmam-Hatip ve Kur’an Kursu öğreticileri oldukları görölmektedir. Hastanelerde görev alan bu kişilerin ortak özellikleri ise 4 yıllık dini yüksekökol mezunu olmaları hastanelerde manevi destek hizmetine yönelik olarak Sağlık Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığınca ortaklaşa düzenlenen eğitimi başarı ile tamamlamaları uzun yıllar vaaz ve irşat gibi hizmetlerde bulunmalarından dolayı iyi birer hatip olma becerileridir. Lakin bu görevi ifa ederken dikkat edilmesi gereken en önemli husus ise empati yaparak hem kendini danışanın yerine koyması hem de iyi bir dinleyici olmasıdır. Bu nedenle bu görevi gerçekleştirecek olan manevi danışmanlarda olmazsa olmaz denebilecek bir yeterlilikte iyi bir dinleyici olabilmektir.

Hastanelerde yürütülen manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri ile öncelikle hastaların ve hastane personelinin manevi ihtiyaçlarını karşılamak, moral ve motivasyonlarını artırmak hasta sağlığı sorunlarının nasıl yönetileceği, kaygı ve stresin nasıl çözüleceği ve hasta olduğunuzda manevi desteğin nasıl alınacağı konusunda rehberlik ederek insanların acı, yalnızlık, korku, çaresizlik, sıkıntı, üzüntü ve kriz anlarında onlara eşlik etmeyi, ihtiyaçlarına göre manevi bağlamda destek olmayı amaçlar. Bu hizmetin temel amacı, hastaların akıllarını meşgul eden dini soruları yanıtlamalarına, sorunlarını çözmelerine ve zor zamanlarında onlara yardımcı olmak, bu hizmetin asıl gayesini oluşturur (Ertunç, 2021: 570-571).

Sonuç olarak hastanelerde sunulan manevi danışmanlık hizmetleri hastaların, hasta yakınlarının ve hastane personelinin manevi ihtiyaçlarını karşılamaya, bu zor dönemlerinde onlara destek olarak moral ve motivasyonlarını en yüksek seviyede artırmaya yönelik sunulan yardımcı bir hizmettir.

1.5.2. Huzur Evlerinde Sunulan Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri

İnsanlar da yaşlılık dönemi diye adlandırılan dönem genellikle 65 yaş ve üstü olarak kabul edilen bir hayat evresidir. Bu evrede yaşlanan insanlarda hem ruhsal hem de bedenen bir takım değişiklikler meydana gelir. Bu dönemde insan vücudu ağır ağır işlevini kaybederek zayıflamaya başlar kas kütlesi azalır, kemikleri zayıflar, hafızada unutkanlık başlar, cildi kırışır ve enerji seviyesi düşer. Bu fiziksel değişiklikler yaşlı bireylerin günlük yaşamlarını son derece etkiler. İnsanlarda yaşlılık döneminde özellikle de sağlık sorunları baş göstermeye başlar yaşlılıkla ilişkilendirilen diyabet, tansiyon, hipertansiyon, kireçlenme, kalp ve damar tıkanıklıkları, eklem ağrıların sıklıkla rastlandığı bir dönemdir. Bahsedilen bu fiziksel rahatsızlıkların yanı sıra yaşlılık dönemine girmiş bireylerde psikolojik, ruhsal ve duygusal zorlukları da getirebilir. Yalnızlık hissi, depresyon, kaygı bozukluğu gibi süreçlerde yaşlılıkla ilişkilendirilebilir. Bu nedenle yaşlılık evresinde bulunan bireylere manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti verilerek ruh sağlığı desteklenebilir.

Yaşlılıkta üç potansiyel sağlık tehlikesi vardır: kronik fiziksel koşullar, emeklilik ve değişen aile ilişkileri. Bu koşullar çeşitli patolojik belirtilerle sonuçlanabilir: katılık, ciddi bir hastalığa yakalanma konusunda aşırı ve gereksiz endişe duyma, paranoya, depresyon ve yapısal nevroz. Din, yaşlılıkta ruh sağlığı için olumlu bir güçtür ve yaşlıların yüzleştiği sağlık sorunlarıyla ilgili vakalarda bir manevi danışmanın yapabileceği çok şey vardır. Yaşlılar için manevi danışmanlık ve rehberlik için sekiz adımlık bir plan önerilmektedir: Birincisi verimli müdahalenin kapsamının tanımlanması, ikincisi başlangıç konuşmasında direkt olarak yaşlı bireyin muhatap alınması, üçüncüsü olaya nesnel olarak yaklaşmak, dördüncüsü sorunların tanımlanması, beşincisi sorunların doğrudan çözümünü hedeflemek, altıncısı suçluluk komplekslerini çözmek, yedincisi sosyalleşme ve duygusal destek için fırsatlar sağlamak ve sekizincisi gerektiğinde örnek olaylara atıfta bulunmak (Brik, 1977: 264).

Yaşlılık evresine girmiş bir birey eğer kendi ailesi, akrabaları, arkadaşları ve çevresinin yanında ise yaşlılık dönemine zorlanmadan alışıp adapte olurken, kimsesi olmayan veya ailesi tarafından istenmeyen bir şekilde huzur evinde yaşamak zorunda kalan bireyler için aynı durum söz konusu değildir. Yalnızlığın, sevgisizliğin ve terk edilmişliğin verdiği ruhsal çöküntüye bir de yaşlılık evresi eklenince psikolojik olarak yıpranan bireylere yaşam sevincini güçlendirmek yaşadığı süreci daha iyi atlatıp adapte olması için manevi danışmanlık hizmetinden destek alması faydalı olacaktır (Göküş ve Yılmaz, 2022: 586).

Ülkemizde, huzur evlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamaları mevcuttur. Huzur evleri, yaşlı bireylerin konaklama, sağlık, sosyal ve güvenlik ihtiyaçlarını karşılayan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı resmi kurumlardır. Huzur evlerinde kalan yaşlı insanlara destek olmak amacıyla, zor durumda kaldıkları süreçlerde ruhsal bunalımlarıyla başa çıkmalarına yardımcı olmak için manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti de sunulmaktadır. Bu şekilde, huzur evlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri, yaşlı bireylerin sadece temel ihtiyaçlarını karşılamakla kalmaz, aynı zamanda duygusal ve manevi yönden desteklenmelerine de katkı sağlar.

Huzurevleri; 2828 Sayılı Kanun'un 4. maddesinin (e) bendinde "İhtiyacı olan yaşlı; sosyal veya ekonomik yönden yoksunluk içinde olup, korunmaya, bakıma ve yardıma ihtiyacı olan yaşlı statüsündeki bireylerin barındığı kurumsal yapı" ve (f) bendinde ise "Huzurevleri; ihtiyacı olan yaşlı kişileri huzurlu bir ortamda korumak ve bakmak, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan yatılı sosyal hizmet kuruluşu" olarak tanımlanmaktadır (Göküş ve Yılmaz, 2022: 569).

“Ülkemizde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri, Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) bünyesindeki Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü’ne bağlı “Aile ve Dini Rehberlik Daire Başkanlığı, “Sosyal ve Kültürel Din Hizmetleri Daire Başkanlığı” ile “Göç ve Manevi Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı” tarafından yerine getirilmektedir. DİB, uhdesine verilen bu görevi en iyi şekilde icra edebilmek için ilki 2007’de, sonuncusu da 2018’de olmak üzere farklı zaman dilimlerinde resmi kurumlarla birtakım protokoller imzalamıştır. Söz konusu protokoller ile ailenin kurulması, korunması, güçlendirilmesi, sosyal hizmetlere gereksinim duyan aile, çocuk, genç, kadın, yaşlı, engelli ve diğer bireylerin yaşadıkları sorunlara sosyal ve manevi destek verilmesi kararlaştırılmıştır. Bu bağlamda DİB’in, 2003 yılında illerde, 2017’de ise illerle birlikte bütün ilçelerde “Aile ve Dini Rehberlik” büroları açtığı ve burada görevli personeller aracılığıyla, o günden bugüne değin, manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerini yürütmeye gayret ettiği görülmektedir” (Göküş ve Yılmaz, 2022: 572-573).

Huzurevlerinde kalan yaşlı insanlara sunulan manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri, alanında uzmanlaşmış Diyanet İşleri Başkanlığı personeli, ruh sağlığı uzmanları, sosyal hizmet görevlileri veya psikologlar gibi profesyoneller tarafından sağlanır. Bu profesyoneller, yaşlı insanlarla bireysel konuşmalar yaparak duygusal ihtiyaçlarını anlamak ve onlara rehberlik etmek amacıyla manevi danışmanlık hizmetinden faydalandırılır. Gerekirse, bu profesyoneller bireysel görüşmeler dışında toplu terapi uygulamaları veya toplu ibadet, dua gibi etkinlikler düzenleyerek, yaşlı bireylerin moral ve motivasyonlarını yüksek tutmaya özen gösterirler. Sonuç olarak, manevi danışmanlık huzurevlerinde kalan bireylerin iç dünyalarını güçlendirmeyi ve hayatın anlamını bulmalarına yardımcı olmayı hedefleyerek, yaşlı bireylere yaşamla ilgili konularda destek olmayı amaçlar.

1.5.3. Cezaevlerinde Sunulan Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri

Türkiye de birçok alanda manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti verilmektedir. Bu hizmeti veren birçok kurum olmasının yanı sıra genel olarak bu hizmeti Diyanet İşleri Başkanlığı yürütmektedir. Ülkemizde manevi danışmanlık ve rehberliğin hizmet alanı olarak sunulan bir diğer kurumda cezaevleridir. Cezaevlerinde bulunan mahkûmların ruhsal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamak, işledikleri suçlardan dolayı pişmanlık duymalarını sağlamak, yaptıkları hatalarının farkına varmalarını sağlamak, ahlaki değerlerini tekrardan kazanmalarına yardımcı olmak ve en önemlisi de cezaevlerine düşen mahkûmları tekrardan topluma kazandırmak için Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti sunulmaktadır. Resmi kurumsal programlar, suçluların rehabilitasyonuna ve özgür bir toplumla başarılı bir şekilde yeniden bütünleşmelerine doğrudan veya dolaylı olarak katkıda bulunabilecek bir dizi faaliyet içerir. Bazı ıslah programları, örneğin eğitim, mesleki eğitim, grup ve bireysel danışmanlık. Bununla birlikte, dini programların potansiyel faydaları ve kurum yönetimi ile mahkûmların hapisaneye uyumu ve suçlunun toplumla yeniden bütünleşmesi üzerindeki etkileri hakkında çok az araştırma yapılmıştır (Thomas ve Barbara, 2006: 247).

Türkiye de cezaevlerin de sunulan manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti 1960 yıllarına dayanmaktadır. Dönemin Adalet Bakanı tarafından Diyanet İşleri Başkanlığına şu şekilde bir yazı yazarak;

“Teşkilâtlarında vazife almış ve ilmî değerleri tecrübe edilmiş bulunan zevattan tensip edileceklerin haftada en az iki defa mahallî cezaevlerinde mevzuu tamamen ahlâk olan konferans vermek suretiyle telkinlerde bulunmalarından büyük faydalar temin edileceği cihetle, keyfiyeti takdirle iblağ etmeyi muvafık gördüm. Bu husustaki teşebbüsümüze makamınızca ne yolda müzaheret edilmesi mümkün bulunduğu, mütalâaları ile birlikte iş’arını saygılarımla rica ederim” (Özdemir, 2002: 66). Cezaevlerinde haftada en az 2 gün olmak suretiyle din eğitimi alanında hizmet verilmesini talep etmiştir.

Adalet Bakanının yazdığı bu yazı günümüze gelene dek yapılacak hizmetlerin ve işbirliğin başlangıcı sayılmaktadır. 1960 yılında başlayan bu hizmet birçok kez değişikliğe uğramış olup bu değişiklikler içinde en önemli olan ise 26.09.2002 yılında

yapılan müfredat değişikliğidir. Din eğitimi ve ahlak müfredatını kapsamlı bir şekilde ele alınarak manevi danışmanlık ve rehberliğin amacı, nasıl uygulanacağı ve bu hizmeti verecek personellerin hangi vasıflara sahip olması gibi kapsamlı değişiklikler yapıldığı görülmektedir (Kesgin ve Erdem, 2018 :75-76).

Ülkemizde 1960 yılında başlayan cezaevlerinde din eğitimi programları 2014 yılına denk bu hizmeti cezaevlerinde müftüler vaizler ve yüksek tahsil eğitimi almış din görevlileri yürütmüştür. Diyanet İşleri Başkanlığı 17 Haziran 2014 tarihinde yeni bir yönetmelik çıkartarak cezaevlerinde din eğitimi ve manevi danışmanlık hizmetlerini vermek için vaizleri görevlendirmiş olup cezaevlerinde yapmaları gereken görevleri de şu şekilde belirtmiştir. 2002 yılında hazırlanan din eğitimi müfredatına bağlı kalarak Din eğitimi ve ahlak bilinci oluşturmak Kuran-ı Kerim, Hadis, Tefsir, derslerinin yanında manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti vermek değerler eğitimi adı altında halk eğitim merkezi müdürlüğü ile koordineli kurslar düzenleyerek mahkûmlara iyi hal kazanımları sağlamaya çalışmaktadır.

Cezaevlerinde görevli olan manevi danışmanlar çoğunlukla vaiz ve din hizmetleri uzmanlarından oluşmakta olup yapılan hizmetler eğitim birimi çatısı altında psikolog, öğretmen ve gerek görülen diğer birimlerle yürütülmektedir. Mahkûmların cezalarını çekerken onlara destek sağlanıp cezaevlerinin şartlarına daha çabuk adapte olabilmeleri için din eğitimi derslerinin yanında, manevi rehberler mahkûmlara birebir seanslar düzenleyebilir, grup terapisi veya iyileştirme programları organize eder ve onları dini faaliyetlere katılmaya teşvikte bulunurlar. Ayrıca özel gün ve gecelerde düzenlenen etkinlikler, sinema salonlarında sunulan haftalık konferans ve ilahi dinletileri ile destek olunmaya çalışılmaktadır. Cezaevlerinde sunulan manevi danışmanlık hizmetinin asıl amaç ve gayesi cezası biten mahkûmların topluma yeniden adapte olarak sağlıklı bir şekilde tekrardan topluma kazandırılmasıdır (Parlak, 2019: 56).

Sonuç olarak, ülkemizde cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri rutin olarak her gün tüm koğuşlarda yatan mahkûmlara sunulmaktadır. Koğuş ziyaretleri sadece vaizler tarafından gerçekleştirilmekte olup vaizlerin sohbetleri, mahkûmlar tarafından ilgiyle karşılanmaktadır. Cezaevi vaizleri sadece hükümlüleri değil, aynı zamanda cezaevlerinde görev yapan infaz koruma memurları ve diğer idari personellere de hizmet sunmaktadır. Manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetini sunan danışmanlar,

tutuklu mahkûmlar veya cezaevi personeli olsun, hepsinin dini inançlarına saygı göstererek, özellikle de tüm mahkûmların eşit bir şekilde yararlanmasını gözeterek, işledikleri suç ne olursa olsun tarafsız ve adil bir yaklaşım sergileyerek mahkûmların topluma tekrar kazandırılmasına yardımcı olan ceza infaz sisteminin bölünmez bir parçasıdır. Cezaevlerinde sunulan manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri, mahkûmların sadece cezalarını çekmekle kalmayıp aynı zamanda içsel bir dönüşüm ve rehabilite sürecine girmelerine yardımcı olur. Bu hizmetler, topluma kazandırılma sürecinde önemli bir rol oynayarak mahkûmların adalet ve vicdanla uyumlu bir yaşam sürmelerine katkı sağlar.

1.5.4. Medyada Sunulan Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri

Medya, manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerini geniş bir kitleye ulaştırmak için etkili bir platform sağlamaktadır. Televizyon, radyo, internet, sosyal medya ve diğer medya kanalları aracılığıyla sunulan bu hizmetler, insanlara yaşamla ilgili sorularına yanıtlar bulma, rehberlik alma ve manevi destek elde etme fırsatı sunar. Manevi danışmanlık ve rehberlik açısından medya ve din ilişkisi, medyanın etki sürecini, dini değerlerin toplumdaki oluşumunu ve yansımaları konu edinmektedir. Bu bakış açısı, medya ve din arasındaki etkileşimi, dinin yayılmasında medyanın gücünü aynı zamanda dinin yorumlanması ve nasıl algılanması gerekliliğinin üzerindeki etkisini incelemektedir. Manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin amaç ve gayesi bireylerin psikoloji, sosyoloji ve ahlaki çöküş dönemlerinde onlara katkı sağlayarak bozulan ruhsal dünyalarını iyileştirip tekrardan eski hayatlarına dönmeleri için yürütülen bir hizmettir. İnsanlara bu hizmeti sunarken medyanın çok büyük bir etken olduğu ve din ile ilişkisi oldukça önemlidir. Medya aracılığıyla sunulan manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri, bireylerin farklı ihtiyaçlarına hitap ederek geniş bir kitleye ulaşma avantajına sahiptir.

1.5.4.1. Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Perspektifinden Medya Din İlişkisi

Tarihsel olarak medya kavramı 1920'li yıllara dayanmaktadır. Günümüzde medya denince her ne kadar aklımıza internet veya sosyal medya gelse de sözlü, basılı veya görsel metinlerden oluşan tüm iletişim araçlarının genel ve ortak adı medyadır. Medya

kendi içine hem basılı hem de görsel ve işitsel araçları içinde barındıran geniş bir kitle iletişim aracıdır. Günümüz modern hayatında medyanın kullanım alanı oldukça geniş olup medya aracılığıyla tüm bireylere rahatlıkla ulaşılabilmektedir. Televizyon yayıncılığından radyoya, internet ve sosyal medya ya varan tüm kitle iletişim araçları dinin mesajlarını tüm insanlara ulaştırma ve yayma imkânı sağlamaktadır. Bu perspektiften bakıldığında medyanın dinin yayılması ve tanıtımında çok önemli bir araç olduğu söylenebilir (Mora, 2008: 6).

Kitle iletişim araçlarından geniş bir kullanım alanına sahip olan televizyon toplumda dinin anlatılmasında son derece etkilidir. Televizyon programları, filmler ve diğer medya içerikleriyle topluma nüfuz ederek dini inanç ve değerlerin çeşitli şekillerde topluma sunulmasında çok önemli roller üstlenebilir. Manevi danışmanlık ve rehberlik perspektifinden bakıldığında medyanın bu gücü, insanların dini değerlere uygun bir şekilde yönlendirilmesi, dini bilgilerin yorumlanması, anlaşılması ve sağlıklı bir dini gelişim süreci yaşamaları açısından önemlidir.

Medya ve manevi danışmanlık ve rehberlik çalışmanın bu aşamasında konvansiyonel medya ve yeni medya bağlamında ele alınmış olup bu doğrultuda gazete, televizyon, radyo ve sosyal medya dan oluşan iletişim araçlarının manevi danışmanlık ve rehberlik açısından etkinliği irdelenmiştir.

1.5.4.2. Konvansiyonel Medya

Sosyolojik olarak insanlar bir topluluk halinde yaşamının gereği olarak birbirleriyle topluluk kurarak devamlı iletişim halinde olan varlıklardır. Bu da insanlık tarihinde mağaralara çizilen resimlerden yazının icat edilmesine kendinden sonra gelen nesillere bilgi aktarmak için geliştirilen iletişim tekniklerine kadar kendisini göstermektedir. Kâğıdın bulunup matbaanın icat edilmesi ve bunların da teknolojiyle birleştirmesinin sonucu olarak konvansiyonel medya ortaya çıkmıştır (Yengin ve Bayrak, 377: 2017).

Konvansiyonel medya genellikle geleneksel ve formüle dayalı yöntemler yoluyla izleyici kitlesini en üst düzeye çıkarmaya çalışan dolayısıyla da genellikle ikili ve indirgemeci olabilen içerik üreten ve ağırlıklı olarak tek yönlü ilişkiye dayalı medya türüdür (Kenix, 2011: 19).

Konvansiyonel medya diğer tanımıyla geleneksel medya bilgi aktarımında tek yönlü bir iletişim ağı kullanılan medya türüdür. Geleneksel medya araçları televizyon, radyo, gazete ve dergi gibi basılı veya yayınlanmış formatla sunulan iletişim araçlarından oluşmaktadır. Bu iletişim araçlarının ortak özelliği ise bireylere tek yönlü iletişim sunarak geri dönüş ve bildirim alma olasılığının olmamasıdır. Konvansiyonel medyada kullanılan en yaygın iletişim aracı televizyon tarihsel olarak en eski kullanılan medya aracı ise gazetedir. Buda gazetenin geleneksel medyanın değişmez bir organı olduğunu göstermektedir. (Yurdigül ve Yüksel, 2012: 146). Konvansiyonel medya türünün bir diğer özelliği de dijital medya gibi bağımsız olmayıp izleyicileri veya okuyucuları bir mekâna bağlı kılmasının yanı sıra kullanıcılarına sunulan bilgiler de merkeziyetçi bir yapıya sahip olmasıdır.

Bu, konvansiyonel medyanın sadece bazı örnekleridir. Geleneksel medya, birçok farklı format ve içerik türüne sahiptir ve farklı insanlara farklı şekillerde ulaşmayı hedefler. Ancak günümüzde dijital medyanın yükselişiyle birlikte, konvansiyonel medyanın rolü ve kullanımı da değişmektedir. Burada geleneksel medya ve dijital medyayı birbirinden ayıran en bariz özellik geleneksel medya tek taraflı iletişim sunarken dijital medya çift taraflı iletişim sunmaktadır. Geleneksel medyada geri bildirim yapılmaz iken dijital medyada bireyler geri bildirim yapabilmektedir.

1.5.4.3. Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Açısından Gazete

İnsanoğlu yaratılışından beri kendi bireysel deneyimlerinin ötesinde olanı öğrenmek için doğuştan gelen bir içgüdü ve merak duygusuna sahiptir, doğrudan deneyimleyemeyeceği olayların farkında olma ihtiyacı hisseder. Buna bağlı olarak hayatını düzenlemesine ve içinde yaşadığı toplumu keşfetmesine yardımcı olacak bazı bilgilere ihtiyaç duyar. Bu bilgilerin verilmesi ve alınması, bir topluluk oluşturma ve insani bağlantılar kurmanın temelini oluşturur.

Bu bağlamda insanoğlu toplumun ihtiyaçlarını karşılamada yanı sıra bilgi alış verişini de gerçekleştirme amacıyla geleneksel medyanın mihenk taşı olarak kabul edilen gazetecilik sistemini var etmiştir (Parlak, 2018: 61).

Konvansiyonel medyada gazeteciliğin gayesi haber olarak nitelendirilen bilgi ve belgelerin toplanarak bir takım düzenlemeler yapıldıktan sonra bireylere ulaştırılmasıdır.

Geleneksel medyanın iletişim araçlarında en eski olanı gazetedir. Gazetecilik tarihi günümüzden takriben 3400 yıl öncesine dayanır hatta dünyada ilk gazetenin 4000 yıl önce Çin de mevcut olduğunu iddia eden Volter bu iddiasını kanıtlayamadığı için dünya tarihinde genel olarak kabul gören bilgi antik mısır da pişmiş tuğlalar üzerine yazılmış lahitler gazeteciliğin başlangıcı olduğudur. Dünya tarihinde gazetenin gelişmesi ve yaygınlaşarak güçlü bir iletişim aracı olması 1440 yılında Johan Guteberg tarafından matbaanın icat edilmesine dayanmaktadır (Yurdigül ve Yüksel, 2012: 144).

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de gazete etkili bir kitle iletişim aracı olarak varlığını sürdürmektedir. Günümüzde ki gazete adı 1536 yılında Osmanlı Venedik savaşlarını Venedik halkına duyurmak için ayda bir defa basılan “Gazetta”dır. Gazete ile ilgili birçok ünlü isim ve düşünürler tarafından tanım yapılmış olup yapılan tanımlamalara bakıldığında göze çarpan gazetenin tanımını ülkemizin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk’e ait olduğu görülmektedir. Gazi Mustafa Kemal Atatürk gazete için; “Başlı başına bir kuvvet, bir mektep ve bir rehber olan gazete; milletin umumi sesi olan bir vasıta.” Açıklamasıyla gazetenin ne denli önemli bir kitle iletişim aracı olduğunu vurgulamıştır (Yurdigül ve Yüksel, 2012: 143).

Günümüz modern toplumunda teknolojinin gelişmesi ve internetin icat edilmesi her alanda yaptığı değişimlerle beraber geleneksel medyada da etkisini göstermiştir. Bu değişimlere ayak uydurmaya çalışan gazetecilikte de yayınlar dijital ortamlarda yapılarak bireylere haber ve bilgi akışı sunulmaktadır. Gazeteler genellikle her alanda bilgi üreterek toplum üzerinde etkili bir rol oynayabilir. Araştırmamızın bu kısmında gazetelerin manevi danışmanlık ve rehberlik konusunda toplumda bireyler üzerinde ki etkileri ele alınmaktadır.

Gazeteler, okuyucularına her konuda olduğu gibi manevi konularda da bilgi sunarak okuyucularının ruhsal durumlarının iyileşmesine katkı sağlayabilir. İnsanları çeşitli dini inançlar, psikoloji, sosyoloji, felsefe ve manevi uygulamalar hakkında bilgilendirerek okuyucuların farkındalığını artırabilir ve manevi gelişimlerini destekleyebilir (Ceylan, 2012: 52). Gazeteler vasıtasıyla manevi danışmanlık ve rehberlik konusunda topluma mal olmuş insanların yaşadığı zorluklar, çektikleri sıkıntılar veya ulaştıkları başarılar okuyucularına ulaştırılma imkânı bulmaktadır. Gazetelerin anlattığı bu hikâyeler

takipçilerine ilham vererek bireylerin kendi iç dünyalarını sorgulamaya ve manevi deneyimlerini anlamalarına yardımcı olabilmektedir.

Gazetelerin bir diğer özelliği ise yazarlar ve uzmanlar tarafından din veya ahlaki konular üzerinde tartışmalar yapılarak farklı bakış açılarını sunabilen bir platform olmalarıdır. Bazen yazarlar kendi köşe yazılarında manevi danışmanlık ve rehberlik konusundaki meseleler üzerinde analiz yaparak farklı görüşleri de okuyucularına sunabilmektedir. Yapılan tartışmalar manevi danışmanlığın toplum üzerindeki etkilerine ilişkindir. Genellikle gazetelerde yapılan bu tartışmalar okuyucuların zihinlerini açmakta, onlara kendi düşüncelerini oluşturma noktasında yardımcı olmakta ve en önemlisi de bireylerin manevi düşüncelerinin derinleşmesine katkı sunmaktadır (Doğantekin, 2016: 67-68).

Fakat manevi danışmanlık ve rehberlik konusunda gazetelerin etkisi olumlu olduğu kadar olumsuz da olabilmektedir. Bazı yazarların kendi köşelerinde mensup olduğu ideolojiye bağlı kalarak hayat ve düşünce tarzlarını manevi konular üzerinden ele alması da okuyucular üzerinde objektiflikten uzak bir düşünce tarzı oluşturabilmektedir. Gazetelerde yazarlar tarafından yapılan bir diğer tartışma konusu da manevi danışmanlığının gerekli olup olmadığıdır. Seküler dünya görüşüne ağırlık veren gazeteciler manevi danışmanlara ihtiyaç olmadığını söyleyerek bunun yerine sorunların tıbben çözülebileceğini bilimsel ve pozitif verilerin yeterli olacağını savunmaktadırlar. Lakin manevi danışmanlık ve rehberliğin tarihsel oluşumuna bakıldığında danışmanlık hizmeti ihtiyaçtan doğmuştur. Tüm dünyada faaliyet gösteren danışmanlık hizmeti bütün toplumlarda ruhsal bunalımda olup problem yaşayan bireylere destek olarak hizmet vermektedir. Tüm toplumlar manevi danışmanlık ve rehberlik konusunda bilgilerini artırmak ve ruhsal yolculuklarını pekiştirmek üzere gazetelerden faydalanabilir hatta gazeteleri kendilerine kaynak olarak da kullanabilirler.

1.5.4.4. Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Açısından Televizyon

Günümüzün çağdaş toplumları, günlük yaşamlarının her alanında iletişim teknolojisi ile çevrilidir. Bu teknolojilerde televizyon ise en etkin ve yaygın kullanılan kitle iletişim aracı olarak çok önemli bir yer tutmaktadır. Televizyonun günlük hayatımızda etkili olmadığı bir yer neredeyse yoktur. Evlerimiz de, iş yerlerimiz de hatta

dinlenmek için gittiğimiz kafe ve restoranlar da bile en az bir televizyon olduğu görülmektedir. Günümüz toplumlarının günlük yaşamlarına baktığımızda televizyon karşısında zamanının büyük bir kısmını geçirdiğini görmekteyiz. McLuhan gibi, teknoloji ve toplum arasındaki ilişkide teknolojiyi merkeze koyan ve toplumun temel belirleyicisi olarak kabul eden kuramcılar, televizyon sayesinde insanın kendi küçük çevresinin bir üyesi olmaktan çıkıp, iyice küçülen dünyanın etkin bir üyesi (Mutlu, 2008: 22) olduğunu savunmaktadır.

Bunun temel nedeni, televizyonun gerçeklik yerine kurmaca ve yorumlanmış bir gerçeklik sunmasıdır. Telekomünikasyonun tek yanlılığı, bu sürecin eleştirel olarak değil, ağırlıklı olarak baskın bir okumayla algılanmasını belirlemektedir. Bu bağlamda, toplumla sorunlu ilişkiler sıklıkla ortaya çıkmaktadır. Televizyon, izleyici kitlesinin büyüklüğüne ve heterojenliğine hitap eder. Dolayısıyla da böyle bir kitlenin dinle ilgili duygu, düşünce ve fikirleri de birbirinden çok farklıdır. Bu açıdan televizyon din hakkında bazı temel bilgileri yaymanın veya sunmanın bir aracı olarak değerlendirilmekte aynı zamanda topluma da manevi danışmanlık ve rehberlik edip etmediği sorusunu gündeme getirmektedir (Yurdigül ve Yurdigül, 2016: 259).

Kültürel bir unsur olarak televizyonun din konusuna yaklaşımları da çelişkilidir. Din olgusunun televizyonda temsili olacak şekilde irdelendiğinde dini anlamda tezahür eden konulardaki yaklaşımlarına bakıldığında aslında televizyonun manevi danışmanlık ve rehberlik işlevini gördüğünü söyleyebiliriz. Manevi danışmanlığın temel amacı bireyi ve toplumu inanç olgusu ile manevi duygularla hayata bağlamak ve onlara iç huzuru sağlamaktadır. Bunun olabilmesi için bu kişi veya kişilere karşı daha dikkatli olunması, onlara özgü bir takım bazı pratik çalışmaların yapılması gerekmektedir. Bu da manevi danışmanlık için hedef kitleyi daha küçük, daha spesifik ve daha homojen hale getirir.

Bu nitelikteki bir küme çalışması televizyon için hedef kitleye kesinlikle uymamaktadır. Meseleye bu açıdan bakıldığında manevi danışmanlık kavramının çerçevesini ve işlevini daha genel bir düzeyde; “fert ve topluma, her zaman ve zeminde bilinçlenme, sağlıklı ve mutlu olma, ruhi konularda karşılaşılan problemleri çözme ve manevi risklere karşı uyanık olmada bilinçlendirme” (Özdemir, 2012: 194) şeklinde açıklamak mümkündür.

Bu anlamda en çok tartışılan, dini bir kaynak olarak televizyonun erişimi ve güvenilirliği, televizyon içeriği şeklinde aktarılan dini bilgilerin izleyicinin din algısını nasıl şekillendirdiği gibi konulardır. Bu konuların dışında televizyonda sorulan soruların ne kadarının doğru bilgiye ulaştırdığı da tartışılması gerekmektedir.

Televizyon ve din arasındaki bu karmaşık ilişkinin tarihine bakıldığında, özellikle 60'lı yıllarda toplum hayatında önemli bir yer edinmesine paralel olarak uzun yıllardır dini formatlı programların etkin bir şekilde yapıldığı görülmektedir. Bu dönemden itibaren din olgusu "daha fazla yere ve daha fazla insana yayılma" hedefi bağlamında küreselleşmeyle birlikte "elektronik din" kavramına dönüşmüştür. "Bu terim medya aracılığıyla dini inançların, mesajların, özellikle radyo, televizyon ve internet aracılığıyla geniş kitlelere anlatılması ve iletilmesidir bu kapsamda dinin elektronik bir nitelik kazanması, aslında dinin ortaya çıkan yeni ve modern durumlarda da bir şekilde kendine yer edineceğini gösteren çok önemli bir gösterge olarak değerlendirilebilir" (Kirman, 2004: 71). Bu anlamda günümüzde televizyon dini konuların görüşülmesinde anlaşılabilmesinde ve toplumun aklına takılan sorunların çözülmesinde en önemli bir parçasıdır. Hem eğitim aracı hem de yaygınlaştırma aracı olarak işe yaradığını söylemek hiçte yanlış olmaz. Televizyonda, dini konuların çeşitli program türlerinde işlendiği de görülmektedir.

"Bu genelleme televizyon ve manevi danışmanlığın hedef kitlesinin bir dereceye kadar örtüşmesini sağlayacak, ancak yeni bir soruna kapı aralayacaktır. O da, geniş bir kitleyi hedef alarak aktarılan bilgilerin niteliksel boyutuna ilişkindir. Televizyon aracılığı ile aktarılan bilgilerin tek yönlülüğü, sıklığı ve sürekliliği hem dini anlamda bir bilgi kirliliğinin ortaya çıkmasına neden olacak hem de daha geniş kitleleri hedef almasına bağlı olarak etki düzeyini düşürecektir" (Yurdigül ve Yurdigül, 2016: 259). Bu nedenle, manevi danışmanlıktan çok rehberlik işlevi ön plana çıkmaktadır.

Yukarıda belirttiğimiz amaç doğrultusunda yapılan çalışma, geçmişte olduğu gibi günümüzde de en güçlü ve yaygın olarak kullanılan kitle iletişim araçlarından biri olan televizyonu temel almaktadır. Özellikle Perşembe gecesi yayınlanan dini içerikli televizyon programlarına odaklanan çalışma, bu programlarda sunucu veya misafir olarak yer alan din adamlarına yöneltilen soruların İslam dini ve değerleriyle ne kadar uyumlu olduğunu, toplumsal beklentileri ne kadar karşıladığını ve sorulan sorulara verilen

cevapların İslam dinine uygunluğunu ele almaktadır. Özellikle manevi danışmanlık ve rehberlik açısından, bu programların ne kadar önemli ve gerekli olduğunu tartışmayı amaçlamıştır.

1.5.4.5. Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Açısından Radyo

Konvansiyonel medyanın günümüzde televizyon yayıncılığından sonra kullanım alanı oldukça geniş olan bir diğer kitle iletişim aracı radyodur. Radyo, toplumlar üzerinde önemli bir etkiye sahip olan bir iletişim aracıdır. İnsanların günlük hayatta bilgi edinme, eğlence, haber takip etme ve müzik dinleme gibi ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir rol oynamaktadır. Radyonun manevi danışmanlık ve rehberlik etkisi de bu iletişim aracının diğer bir yönüdür. Radyonun tarihsel süreçteki gelişimine bakıldığında radyo yayınları resmîyette her ne kadar 1920 yıllarında ABD’de başlasa bile asıl radyonun icat edilmesi 1860’lı yıllara dayanır. “Radyo tekniği ile ilgili olarak ilk yapılan teknik buluş, telsizin ilim babası diye adlandırılan James Clerk Maxwell tarafından 1860 yılında olmuştur. Maxwell ilk kez radyo (elektromanyetik) dalgalarının varlığını bulmuştur” Radyo 1860 yılından başlayıp kitle iletişim aracı olarak sürekli yayınlar yapmasına yani 1920 yılına dek birçok evreden geçerek gelişimini sürdürmüştür.

Özellikle ABD tarafından gemiden gemiye haber iletmek için kullanılırken daha sonra gemiden karaya haber vermek için kullanılmaya başlanmıştır. Daha sonra ki dönemler de ise toplumlara sesleniş, söz ve müzik yayınları yaparak konvansiyonel medyanın en çok kullanılan kitle iletişim aracı olma özelliğine kavuşmuştur (Aziz, 1976: 8-9).

Ülkemizde ise radyonun yayın hayatı Ankara ve İstanbul özelinde 1927 yılına dayanmaktadır. O zamanın koşullarına bakıldığında radyonun dünyanın farklı ülkelerinde başta ABD ve Avrupa ülkeleri olmak üzere süreli yayınlarına başlayıp takriben ülkemizde 7 yıl sonra yayın hayatına başlaması ise ülkemiz için büyük kazanımdır (Canver, 2019: 25).

Radyonun kitle iletişim aracı olarak insanlara hizmet sunması sadece haber, söz ve müzikle kısıtlı değil aynı zamanda topluma rehber olarak dini alanlarda yayınlar yaparak danışmanlık hizmeti de sunmaktadır. Radyolarda dini yayıncılık tüm ülkeler de var olan

bir hizmet olup bu hizmetin öncüsü süreli yayınların da ilk başladığı ülke olan Amerika Birleşik Devletidir.

Ülkemizde radyo yayıncılığının başlamasından sonra hem devlet tarafından hem de özel girişimciler tarafından günümüze gelene dek birçok dini içerikli radyo programları yapılmıştır. Devlet tarafından radyolarda dini içerikli program yapılmasına dair Temmuz 1950 yılında karar verilmiş verilen bu karar doğrultusunda 18 Ağustos 1950 yılında radyoda Kuran-ı Kerim tilavetiyle dini içerikli ilk yayın yapılmıştır. Yapılan bu ilk yayından sonra günümüze gelene dek bayramlarda, iftar, sahur, dini geceler ve Perşembe geceleri olmak üzere birçok özel gün ve gecelerde yayınlar yapılmaktadır (Akyön, 2016: 72).

Sistematik olarak radyoda dini vecibeler ve danışmanlık hizmetinin yapılması 2013 yılına dayanmaktadır. Anılan tarihte Diyanet İşleri Başkanlığı ile TRT ortaklaşa yayın yapma kararı almış olup bu karar doğrultusunda Diyanet Radyo kurulmuştur. Yapılan bu ortaklığının devamı neticesinde 2015 yılında Diyanet Kuran Radyo kurularak aynı yıl hizmet vermeye başlamıştır (Akyön, 2016: 78).

Günümüz modern toplumunda radyonun kullanım alanı neredeyse yok denecek kadar azdır. Ancak, yaşadığımız evlerde, çalıştığımız iş yerlerinde, yolculuk sırasında kullandığımız araçlarda, otobüslerde, tramvaylarda ve dinlenmek için gittiğimiz kafe veya lokantalarda bile radyonun bireylere ulaştığını ve yayınlarını dinlettiğini görmekteyiz. Bu bağlamda, radyonun bireylere kolaylıkla ulaşabilme özelliği, manevi danışmanlık ve rehberlik için radyonun son derece etkili bir iletişim aracı olmasına olanak sağlamaktadır.

Radyo, dinleyicilere dini, psikolojik ve maneviyatla ilgili konularda rehberlik yapabilir hatta onlara danışmanlık hizmeti dahi sunabilir. İster devlet tarafından sunulan isterse özel yayın yapan kanallar tarafından sunulan birçok radyo programı ulaşım sağladığı dinleyicilerine onların ruhsal ve manevi ihtiyaçlarını karşılamaya ve maneviyatını yükseltmeye yönelik özel içerik yayınları sunabilir (Seçim, 2017: 304). Örneğin bireylere sunulan dini radyo programları, dinleyicilerin inançları hakkında daha fazla ve detaylı bilgi edinmelerine, ibadetlerini derinleştirmelerine ve manevi sorunlarını çözmelerine yardımcı olabilir. Bu tür programlar maneviyat konusunda rehberlik sağlayarak moralleri yükseltebilir ve dinleyicileri motive edebilir.

Ayrıca radyo programlarının bir diğer özelliği de toplumsal değerlere, örf ve adetlere, ahlaki konulara ve insanların birbirleriyle olan ilişkilerine değinen içerikler sunarak manevi danışmanlığın toplum üzerindeki etkisini destekleyebilir. Toplumun dinsel ve ahlaki değerlerine uygun yaşanması için ahlaki kuralların önemini belirterek bireysel ahlaki davranışı teşvik eden, bireylerin etik kararlar almasına yardımcı olan programlar dinleyicilerin ruhsal gelişimine katkı sağlayabilir.

Ancak, radyonun manevi danışmanlık ve rehberlik etkisi, kişiden kişiye değişebilir ve herkes üzerinde aynı etkiyi yaratmayabilir. İnsanların manevi ihtiyaçları, inançları ve değerleri farklılık gösterir, bu nedenle radyo programlarının herkesi aynı şekilde etkileyememesi doğaldır.

Sonuç olarak, radyo, bireylere hızlı bir şekilde ulaşabilen konvansiyonel medyanın etkili iletişim araçlarından biridir. Bu, programlarda doğru sunucu ve kaliteli içeriklerle dinleyicilere manevi danışmanlık ve rehberlik sunma konusunda etkili olacak bir kitle iletişim aracı olmasına olanak sağlar. Radyo, geniş bir dinleyici kitlesine erişim sağlayarak manevi destek hizmetlerini topluma daha geniş bir şekilde ulaştırma potansiyeline sahiptir.

1.5.4.6. Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Açısından Sosyal Medya

21. yüzyılın en önemli özelliği bilgi ve teknoloji çağı olmasıdır. Son yıllarda sürekli gelişen teknoloji kendisini iyiden iyiye medya üzerinde de göstermeye başlamıştır. İnternetin yaygınlaşması insanlar tarafından kullanılan medya araçlarında da değişiklikler yaşanmasına sebep olmuştur. Konvansiyonel medya veya geleneksel medya olarak bilinen televizyon, radyo, gazete ve dergi gibi kitle iletişim araçları internetin gelişmesi, sosyal medyanın güçlenmesiyle bu medya araçları da dijital medya platformlarında geçiş yapıldığı gözlemlenmiştir. Dijital medya veya sosyal medya olarak ta adlandırılan bu platform her geçen gün yükselişini devam ettirmekte aynı zamanda etki alanını da genişletmektedir (Öztürk ve Talas, 2015: 102).

Sosyal medyayı konvansiyonel medyadan ayıran en belirgin özellik ise konvansiyonel medyada içerik üretimi ve bilgi sunumu merkezîyetçi bir yapıya sahip olup yayıncıların kontrolünde tek taraflı bir iletişim sunmaktayken sosyal medya da ise durum tam tersidir. Sosyal medya da çift taraflı bir iletişim ve etkileşim vardır. Yeni

medya kullanıcılara katılım için daha fazla fırsat sunar. Sosyal medya platformları, bloglar, podcast'ler, forumlar ve video paylaşım siteleri gibi araçlar herkesin içerik oluşturmaya ve bu içerikleri paylaşmasına olanak tanır. Kullanıcılar diğer insanlarla haber, fikir, yorum ve deneyimlerini paylaşabilir, birbirleriyle etkileşime geçebilir ve kendilerini özgürce ifade edebilirler (Oyman, 2016: 129).

Konvansiyonel medyadan yeni medyaya geçişin bir diğer özelliği ise medya kullanımının daha bireysel ve özelleştirilmiş bir hale gelmesidir. Kullanılan sosyal medya platformları insanlara istedikleri içerikleri seçme, beğenme, paylaşma ve istedikleri bireylerle istedikleri zamanda etkileşim kurma gibi imkanlar sunmaktadır. Bu imkanlar kullanıcıların bilgi ve deneyimleri ile yaşamış oldukları mutlu ve hüzünlü anlarını paylaşarak birbirleriyle devamlı iletişimde bulunmaları ve yaşanan bazı olaylar etrafında örgütlenebilme gibi avantajlar sunmaktadır (Uluç ve Yarcı, 2017: 91).

Günümüzde kullanılan sosyal ağlar, bireylerin birbirleriyle iletişimde, bilgi alışverişinde ve etkileşiminde son derece etkili bir iletişim aracı olarak önemli bir rol üstlenmektedir. Sosyal medyanın manevi danışmanlık ve rehberlik üzerindeki etkisi de bu platformun bir yönüdür. Sosyal ağlar, kullanıcılarına manevi konularda içerik sunabilir, tavsiyeler verebilir aynı zamanda destek sağlayabilir.

Örneğin, çeşitli sosyal medya araçları üzerinden kurulan topluluklar, gruplar ve sosyal ağlardaki sayfalar aracılığıyla insanlar, çok hızlı ve etkili bir şekilde benzer manevi inançlara sahip kişileri bulup onlarla iletişim kurabilir, yaşadıkları deneyimlerini paylaşabilir ve birbirlerine danışabilir. Bu tür topluluklar dini konulara, manevi sorunlara odaklanabilir ve insanlara manevi danışmanlık ve rehberlik sunabilir (Arıcı ve Arıcan, 2022: 264).

Sosyal medyanın geniş bir kullanım alanı, her kesimden insan tarafından benimsenmesi, dini ve manevi konularda bilgi kirliliği ve manipülasyon amaçlı yanlış bilgilerin yayılmasına neden olabilmektedir. Bu tür sorunların önüne geçilebilmesi ve engellenebilmesi için dini liderler ve manevi danışmanlık alanında uzman kişilerin yayınlarına daha kolay erişim sağlanarak manevi danışmanlık ve rehberliğin etkinliği artırılabilir. Toplumun güven duyduğu dini liderler, kendi bilgilerini sosyal medya platformlarında (Facebook, Twitter, Instagram, LinkedIn, TikTok, YouTube gibi) paylaşarak, takipçilerine rehberlik edebilir ve manevi ihtiyaçlarını karşılamalarına

yardımcı olabilir. Bu şekilde, sosyal medya, manevi danışmanlık alanındaki güvenilir kaynaklara daha kolay erişim sağlayarak toplumun bilinçlenmesine katkıda bulunabilir.

Ayrıca, dini liderlerin yanı sıra manevi danışmanlık ve rehberlik konusunda uzmanlaşmış psikologlar, terapistler ve diğer danışmanlar da sosyal medyayı kullanarak takipçileriyle etkileşimde bulunabilir, motive edici mesajlar paylaşabilir ve onlara destek sunabilir. Bu, sosyal medyanın güçlü iletişim özelliklerini kullanarak manevi yönlendirmenin geniş bir kitleye ulaşmasına ve etkileşim sağlamasına olanak tanır.

Sosyal medyanın geniş ve hızlı erişilebilir kullanımı, dini ve manevi konularda güvenilir bilgilere ulaşmayı kolaylaştırabilir. Bu noktada, toplum tarafından saygı gören dini liderler ve manevi danışmanlık alanında uzman kişilerin sosyal medya platformlarında etkin bir şekilde bulunması, bilgi kirliliği ve manipülasyon ile mücadelede önemli bir rol oynayabilir. Sosyal medya, manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerini daha geniş kitlelere ulaştırarak toplumun ruhsal ihtiyaçlarını destekleyebilir ve güçlendirebilir.

1.6. MANEVI DANIŞMANLIK VE REHBERLİĞİN İŞLEVLERİ

İlk ortaya çıktığı antik çağlardan günümüze insanların dini, ahlaki, maddi ve manevi sorunlarıyla başa çıkmalarına yardımcı olma ve düzenli bir hayat yaşamalarına katkı sağlama amacıyla olan manevi danışmanlık ve rehberlik bu amacını çeşitli işlevler aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Bu kapsamda manevi danışmanlık ve rehberlik danışan bireylerin kendi benliğini tanımak, kendisini anlamak, gizli kalmış yeteneklerini geliştirmek, gerçekçi bir benlik bulmak, kendisini olduğu gibi kabul etmek ve buna paralel olarak tutum ve davranışlarını değiştirmek, kendisine ve çevresine uyumlu ve mutlu olmayı amaçlar (Söylev, 2020: 84). Bu doğrultu da amaçlanan bu fonksiyonları yerine getirebilmek için manevi danışmanlık ve rehberlik çeşitli işlevlere sahiptir. Bu işlevler; kriz yönetimi, interaktif iletişim, ahlaki ve etik rehberlik ve ruhsal sağlık ve dengenin sağlanması olarak sıralanabilir (Söylev, 2014; Koç, 2016; Doğan, 2017; Aka, 2020).

Manevi danışmanlık ve rehberlik, antik çağlardan günümüze uzanan bir geçmişe sahip olan ve insanların dini, ahlaki, maddi ve manevi sorunlarını ele alarak onlara yardımcı olmayı amaçlayan bir disiplindir. Bu süreçte, bireylere kendi benliklerini

tanıma, geliştirme ve olumlu değişimlere yönelik adımlar atmalarında rehberlik etmeyi hedefler. Bu amacı gerçekleştirmek adına manevi danışmanlık ve rehberlik, kriz yönetimi, interaktif iletişim, ahlaki ve etik rehberlik, ruhsal sağlık ve denge sağlama gibi önemli işlevlere odaklanır.

Bu işlevler, danışanların hayatlarındaki zorluklarla başa çıkmalarına, etkili iletişim kurmalarına, etik değerlere uygun kararlar almalarına ve içsel bir dengeyi korumalarına yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Böylece, manevi danışmanlık ve rehberlik, bireylerin yaşam kalitesini artırarak daha sağlıklı, bilinçli ve mutlu bir yaşam sürmelerine destek olur. Bu işlevler başlıklar altında şu şekilde ifade edilebilir:

1.6.1. Kriz Yönetimi

Manevi danışmanlık ve rehberlik, insanların yaşamları boyunca içinde bulundukları zor hayat şartlarında ve yüzleştikleri kriz dönemlerinde onlara destek olma amacını gütmektedir. Bu husus manevi danışmanlık ve rehberliğin en çok ön plana çıkan işlevidir. İnsanlar hayatları boyunca karşılaştıkları zorlu yaşam olaylarını daha çabuk atlatabilmek için manevi desteğe ihtiyaç duyabilirler. Tarih boyunca insanlar yaşadığı devirlerde iç huzuru bulmak amacıyla kişisel değer veya inançlara dayalı anlamlı bir yaşamı keşfetmeye; ölüm, hastalık, kıtlık ve insan yaşamını derinden etkileyen doğal afet durumlarında bilim, felsefe, özellikle de din üzerinden anlam arayışı içinde olmuşlardır. İnsanların hayatlarının anlam ve amacını keşfetmesi kendilerini hem bedenlen hem de ruhen daha sağlıklı birer birey olarak hissetmeleri için de faydalıdır. Çünkü yaşadıkları olağanüstü hallere mana ve anlam veremeyen insanlar psikolojik sorunlar yaşamaktadır. İnsanın hayatında yaşadığı olaylara anlam araması geçmişte olduğu gibi günümüz toplumlarında halen devam etmektedir. Bu durum insanların manevi ihtiyaçlarının devam eden bir nitelik arz ettiğinin bir göstergesidir (Karşlı, 2020: 170-171).

Kayıp, travma, hastalık, veya ölüm gibi zorlu yaşam şartlarında manevi destek sağlamak son derece etkili olup ruhsal ve psikolojik olarak insanların yaşadıkları bu kriz ortamları aldıkları manevi destekler sayesinde hızlıca atlatılabilir. Özellikle duygusal olarak çökmüş olan bireylerin hayata tekrardan tutunarak yaşadığı bu kriz ortamından çıkması ve topluma tekrardan kazandırılması için manevi danışmanların kriz yönetimini son derece etkili kullanmaları gerekmektedir (Karlık, 2021: 123). Bu kritik deneyim,

kişiyi tehdit eden ve kişinin sorunlara katlanma ve sorunlarla baş etme yeteneğini yok eden etkenlerle boy ölçüşmeyeceğinden, çaresizlik ve başkalarının insafına kalmış gibi duygular ortaya çıkar. Kişiyi başa çıkma duygusundan yoksun bırakan olayların ani gelişmesi nedeniyle kişi duygusal olarak ciddi şekilde travma yaşamakta, dolayısıyla hayata uyumu ciddi şekilde bozulmaktadır (Ertürk, 2022: 45).

Manevi danışmanlar, kriz anlarında bireyleri geçirdikleri bu zorlu dönemlerde duygusal dengeyi sağlamada, kayıp, acı, hayal kırıklığı gibi süreçlerin ardından iyileşme sürecine rehberlik etmede, duygusal dengeyi toplamada önemli bir rol oynarlar. Özellikle yaşanan krizler veya travmatik olaylar sonrasında, manevi danışmanlık ve rehberlik, bireylerin yaşamın zorlu yönleriyle baş edebilmesini kolaylaştırır.

Manevi danışmanlar, danışanların yaşam sebeplerini anlamalarına ve amaçlarını keşfetmelerine yardımcı olur. Bu süreçte, iç huzurun sağlanması, manevi büyüme ve derinleşme, yaşanan olumsuz olaylarla başa çıkma becerilerinin geliştirilmesi gibi konularda rehberlik yaparak bireylerin hayatlarının anlam ve amacını keşfetmelerine destek sağlarlar. Bu şekilde, manevi danışmanlık ve rehberlik, bireylerin duygusal iyileşme süreçlerinde etkin bir rol oynar ve yaşadıkları olumsuz deneyimlerin üstesinden gelmelerine yardımcı olarak daha sağlıklı bir ruhsal duruma kavuşmalarına katkı sağlar.

1.6.2. İnteraktif İletişim

Manevi danışmanlık ve rehberliğin bir diğer işlevi ise karşısındaki bireyi iyi bir dinleyici olarak dinleyip ve anlamasıdır. Danışman görüştüğü bireylerle ilk önce aralarında güven ve samimiyet oluşması için karşısındaki bireyi iyi bir dinleyici olarak dinler, anlar ve kendini onun yerine koyup empati becerilerini kullanarak sağlıklı bir iletişim ve güven duygusu oluşturur. Manevi danışman bu özellikleri kullanarak danışanın rahatça duygularını ifade etmesine düşüncelerini saklamadan paylaşmasına en önemlisi ise kendisini güvende hissetmesine yardımcı olur. Manevi danışman güven ortamını oluşturduktan sonra danışanın mevcut durumunu analiz edip neye ihtiyacı olduğunu anlaya belirlemek için danışanı incitmeden sorular sorarak durumunu anlamak için dikkatli bir şekilde dinler. Bu aşamalardan sonra danışanın amaç ve hedefleri, duygusal ve manevi ihtiyaçları belirlenmiş olur.

Manevi danışmanlar, danışanlara kendi inanç ve değerlerinin farkında olmalarını sağlayarak hayatlarını anlamalarına ve içsel dünyalarını keşfetmelerine yardımcı olur. Danışmanlar iyi birer dinleyici olup son derece hassas olmalıdır. Danışanın sorduğu sorulara yargılamadan içtenlikle cevap vermesi, anlamadığı soruları geçiştirmeden tekrar danışana anlatması için uygun bir dil kullanması, konuşma esnasında danışana karşı mimik ve baş hareketleriyle etkili bir iletişim kurması, ses tonuna, kullanılan kelimelerin vurgularına, karşısındaki bireyin kültürel özelliklerine, yaşam tarzına, cinsiyetine, yaşına ve öğrenim düzeyine dikkat etmesi gerekmektedir. Manevi danışmanlar, danışanların sorunlarını dinleyerek çözümlerine yardımcı olurlar (Söylev, 2014: 236-237).

1.6.3. Ahlaki ve Etik Rehberlik

Manevi danışmanlık ve rehberliğin bir diğer önemli işlevi ise ahlak ve etik konularında danışanlara rehberlik sağlamasıdır. Manevi danışmanlık geçmişten günümüze gelene dek toplumlarda psikoloji, sosyoloji, maddi ve manevi konularda kültürel birliktelik veya yardımlaşma gibi birçok alanda insanlara yol göstererek rehber sunmuştur. Manevi danışmanlık bireysel veya toplumsal yaşamlarda danışanların; dini, manevi ve ahlaki değerlerini anlamalarına, iyi birer birey olmalarına aynı zamanda düzgün kararlar vererek etik kurallarına uygun ahlaki yaşam sürmelerine destek olmayı hedefler (Koç, 2016: 42).

Manevi danışmanların ahlaki ve mesleki konulara sahip nitelikli, kendisini geliştirmiş bireylerden olması aynı zamanda empati kurarak; sabırlı, şefkatli ve sevgi dolu olarak danışanın değerlerini ve ahlak anlayışını iyi analiz etmesi gerekmektedir. Bu durumun göz önünde bulundurulması danışman ve danışan arasında iyi ilişkiler kurabilmek için iyi bir fırsat olabilir. Danışanın neyi doğru neyi yanlış olarak gördüğünü, hangi değerlere önem verdiğini, hayatında hangi etik kuralları benimsediğini anlayıp bu anlama üzerinden ilerlemesi kabul gören ahlaki ilkelerinin belirlenmesi açısından da faydalı olacaktır (Doğan, 2017: 1280).

Manevi danışmanlar danışanlarının sahip olduğu değerleri iyi analiz ederek onlara ahlaki konularda yardım eder ve sorumluluk bilinci aşılar, toplumda ahlak ve etik kurallarının uyulması için farkındalık sağlar ve en önemli ise danışanın maneviyatını güçlendirerek iyilik, adalet ve dürüstlük konularında danışanın benliğini sağlamlaştırır.

Ahlaki ve etik rehberlik, manevi danışmanlık sürecinin önemli bir parçasıdır ve insanların ahlaki sorunlarla başa çıkmalarına, iyi kararlar vermelerine, mutlu ve huzurlu hayat sürmelerine destek olur.

Manevi danışmanlar, danışanlarının ahlaki değerlerini güçlendirirken aynı zamanda onlara kendi iç dünyalarını keşfetme, anlama ve geliştirme fırsatı sunarlar. Bu süreç, bireylerin özgün manevi yolculuklarını deneyimleyerek kişisel ve toplumsal yaşamlarında anlam bulmalarına katkı sağlar. Ahlaki ve etik rehberlik, manevi danışmanlığın temel taşlarından biri olarak bireylerin yaşamına olumlu bir etki sağlar.

1.6.4. Ruhsal Sağlık ve Dengenin Sağlanması

Manevi danışmanlar stres, kaygı, üzüntü, ruhsal bunalım ve depresyon gibi zihinsel sağlık sorunları yaşayan bireylerin iyileştirilmesine, yönlendirilmesi, içsel huzura kavuşması, duygusal zorluklarla başa çıkması ve kendilerini geliştirebilmesine yardımcı olur (Doğan, 2017: 1277).

Manevi danışmanlar, bireylerin zihinsel ve ruhsal sağlıklarını desteklemek amacıyla dua ve diğer manevi ritüelleri kullanarak etkili bir rehberlik sunarlar. Bu uygulamaların temel amacı, bireylerin zihinsel açıklık elde etmelerine yardımcı olmak, stres düzeylerini azaltmak, maneviyatlarını artırmak ve içsel huzurlarını bulmalarına katkı sağlamaktır. Her bireyin psikolojik ve manevi ihtiyaçlarının farklı olduğu göz önüne alındığında, manevi danışmanlar danışanlarına özel ve bireysel destek sunarlar.

Manevi danışmanlık, bireylerin manevi dengeyi sağlamalarına, içsel huzuru bulmalarına ve mutlu, huzurlu bir yaşam sürmelerine yardımcı olmak için çeşitli teknikleri kullanır. Bu destek, bireyin yaşadığı zorlukları aşmasına, duygusal yükleri hafifletmesine ve kişisel gelişimini desteklemesine odaklanır. Manevi danışmanlar, danışanlarına bir rehberlik sunarlar ve onların manevi yolculuklarında destek olurken, her bir bireyin benzersiz ihtiyaçlarına uygun bir yaklaşım sergilerler. Bu şekilde, bireyler hem manevi anlamda güçlenirler hem de hayatlarına daha anlam katarlar.

Manevi danışmanların zorlu süreçler geçiren bireylere destek olmaları, danışanların yaşadıkları süreci atlatmalarında danışmanları yardımcı bir aktör görmelerinin onların psikolojik, ruhsal ve fiziksel sağlıklarında daha çabuk iyileşme sağlanmasına olumlu etkileri olduğu gözlemlenmiştir (Aka, 2020: 220).

Sonuç olarak, manevi danışmanların sunduğu dua ve diğerk manevi ritüeller, bireylerin zihinsel ve ruhsal sağılıklarını destekleme konusunda etkili bir araçtır. Bu uygulamalar, zihinleri sakinleştirir, stresi azaltır, maneviyatı artırır ve içsel huzuru bulmalarına katkı sağılar.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. ÇALIŞMANIN AMACI

Dini bilgilerin öğrenilmesinde, aktarılmasında, yaşanmasında ve gerçekleşmesinde günümüzde medya büyük bir önem arz etmektedir. Medya, insanların bilgi, algı ve yaşamlarını etkileme ve yönlendirme gücünü özellikle televizyon yayınlarında göstermektedir. Muhakkak ki televizyonlarda yayınlanan dini içerikli programlarda izleyicilerin görüşleri, soruları, dinle ilgili tutumları ve dini yaşamlarını nasıl sürdürdüklerine dair içeriklerin araştırılması önemli bir gerekliliktir.

Bu çalışmanın temel amacı televizyonlarda yayınlanan dini içerikli programların manevi değerler ve rehberlik açısından sunduğu katkıları değerlendirmektir. Bu bağlamda söz konusu programların manevi yönden nasıl bir rehberlik sunduklarını analiz etmek, manevi değerler ve rehberlik etme noktasındaki gereksinimleri yerine getirip getirmediğini ortaya koymak hedeflenmiştir. Bu bağlamda çalışmanın temel araştırma sorusu televizyonlarda yayınlanan dini içerikli programların manevi danışmanlık ve rehberlik açısından ne tür işlevlerinin olduğudur. Bu temel araştırma sorusuna bağlı olarak çalışmanın dört alt araştırma sorusu ise şu şekildedir.

Televizyonlarda yayınlanan dini içerikli programlarda “Kriz yönetimi işlevi” nasıl ele alınmıştır.

Televizyonlarda yayınlanan dini içerikli programlarda “İnteraktif iletişim işlevi” nasıl ele alınmıştır.

Televizyonlarda yayınlanan dini içerikli programlarda “Ahlaki ve etik rehberlik işlevi” nasıl ele alınmıştır.

Televizyonlarda yayınlanan dini içerikli programlarda “Ruhsal sağlık ve dengenin sağlanması işlevi” nasıl ele alınmıştır.

2.2. ANALİZ YÖNTEMİ

Ülkemizde faaliyet gösteren televizyon kanallarında Perşembe gecesi yayınlanan dini içerikli programların manevi değerler ve rehberlik etme noktasındaki rolünü analiz etmeyi amaçlayan bu araştırma, içerik analizi yöntemi temel alınarak gerçekleştirilmiştir. Cohen, Manion ve Morrison (2007) içerik analizinin; metinlerin düzenlenmesi, sınıflandırılması, karşılaştırılması ve metinlerden teorik sonuçlar çıkarılmasından oluşan bir araştırma tekniği olduğunu vurgulamışlardır. Bu çalışmada içerik analizi, bu yönlerinin yanı sıra birbirlerine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirerek okuyucunun anlayacağı biçime dönüştürmesi nedeniyle tercih edilmiştir (Bauer, 2003; Fraenkel ve Wallen, 2000; Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Çalışmada, ülkemizde yaşayan Müslümanların yaşamlarında karşılaştıkları sorunlara yönelik olarak, televizyon programları aracılığıyla sunulan içeriklerin manevi değerler ve rehberlik etme noktasındaki gereksinimleri yerine getirip getirmediği sorununa odaklanılmıştır. Dolayısıyla bu programlarda sunulan içeriği ayrıntılı bir biçimde inceleyebilmek noktasında içerik analizi yönteminin sağladığı imkanlardan yararlanılmıştır.

2.3. EVREN VE ÖRNEKLEM

Manevi danışmanlık ve rehberlik konusunda öne çıkan kurumlara bakıldığında cezaevleri, rehabilitasyon merkezleri, huzurevleri, esirgeme yurtları gibi sosyal yaşamın merkezinde yer alan kurumları görmekteyiz. Bu açıdan bakıldığında çalışmanın evreni oldukça geniş görünmektedir. Ancak çalışma televizyonda yayınlanan programların manevi danışmanlık ve rehberlik noktasındaki işlevlerine odaklanmaktadır. Bu açıdan televizyon programlarındaki dini içerikli bütün programlar çalışmanın evrenine tekabül etmektedir. Ancak çalışma bağlamında analiz edilecek programlar Perşembe gecesi yayınlanan dini içerikli programlardır. Esasen çalışmanın dar evreni de Perşembe gecesi yayınlanan dini içerikli televizyon programlarıdır. Çalışmada analiz edilecek programlar ise “Nihat Hatipoğlu ile Dosta Doğru” “Mustafa Karataş ile Muhabbet Kapısı” programlarıdır. Bu programlar amaçlı örneklem belirleme metodu ile seçilmiştir. Bu programlardan ikisi de ulusal yayın yapan bir televizyon kanalında yayınlanmaktadır.

2.4. SINIRLILIKLAR

Çalışmanın sınırlılıkları başta örneklem belirlenmesinde gerçekleşmektedir. Çalışmada analiz için seçilen programlar iki programla sınırlandırılmıştır. Bir diğer sınırlılık ise programların türüne ilişkindir. Analiz edilecek programlar dini içerikli olanlar olarak sınırlandırılmıştır. Aynı şekilde manevi boyutuna binaen Perşembe günleri yayınlanan programların seçilmesi de bir diğer sınırlılık olarak düşünülebilir. Örneklem olarak seçilen programlar üç yılı aşkın bir zamandır yayınlanmaktadır. Analiz edilecek programların seçilmesinde ise amaçlı örneklem metodu kullanılmıştır. Seçilen programların 2022 yılının son üç ayında yayınlanan bölümlerinin analize tabi tutulmuş olması da diğer bir sınırlılıktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE ANALİZ

3.1. ANALİZ

Televizyonlarda yayınlanan dini içerikli programların manevi danışmanlık ve rehberlik açısından analizinde literatürde yer alan manevi danışmanlık ve rehberlik işlevleri baz alınarak çözümlemeye gidilmiştir. Bu işlevler; (i) kriz yönetimi, (ii) interaktif iletişim, (iii) ahlaki ve etik rehberlik ve (iv) ruhsal sağlık ve dengenin sağlanması olarak sıralanabilir (Söylev, 2014; Koç, 2016; Doğan, 2017; Aka, 2020). Çalışmada bu işlevler gerçekleştirilen içerik analizinin kategorileri olarak belirlenmiş ve her bir kategori ayrı başlıklar altında ele alınarak elde edilen bulgular analize tabi tutulmuştur.

Analiz edilen programlar her hafta düzenli bir şekilde televizyon seyircisiyle buluşan Nihat Hatipoğlu ile Dosta Doğru Programı ve Mustafa Karataş ile Muhabbet Kapısı isimli Perşembe gecesi programlarıdır. Bu iki programdan sadece Mustafa Karataş ile Muhabbet Kapısı Perşembe günü sabah saatlerinde yayınlanmaktadır.

3.2. PROGRAMLARIN MANEVI DANIŞMANLIK VE REHBERLİK AÇISINDAN ANALİZİ

Araştırma konusu olarak belirlenen iki televizyon programı, 2022 yılının son üç ayını kapsayan Ekim, Kasım ve Aralık aylarında incelenmiştir. Nihat Hatipoğlu'nun "Dosta Doğru" programı 13 bölüm ve 586 dakika, Mustafa Karataş'ın "Muhabbet Kapısı" ise 13 bölüm ve 1370 dakika olmak üzere toplamda 26 bölüm ve 1956 dakika boyunca izlenmiştir. Perşembe günleri yayınlanan bu programlarda manevi danışmanlık ve rehberliğin işlevleri detaylı bir şekilde irdelenmiştir. Çalışmanın temel odak noktası, seçilen televizyon programlarının manevi danışmanlık ve rehberlik işlevlerinin ne ölçüde etkili bir şekilde işlendiğini anlamaktır. Her iki programın da izlenen bölümleri üzerinden manevi danışmanlık süreçlerine ve rehberlik anlayışlarına odaklanılarak, sunulan içeriklerin toplumun manevi ihtiyaçlarına ne kadar karşılık verdiği değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, programlarda işlenen konuların yanı sıra sunucuların ve konukların manevi

sorulara yaklaşımları, verdikleri cevaplar, danışanlarla kurdukları iletişim gibi faktörler detaylı bir şekilde incelenmiştir. Televizyon programlarının manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleriyle ne kadar uygun bir platform sunduğu, bu analiz çerçevesinde ele alınmıştır. Bu kapsamlı analiz, televizyon programlarının manevi danışmanlık ve rehberlik konularında ne kadar etkili olduklarını değerlendirme yolunda önemli bir adım oluşturmaktadır.

3.2.1. Nihat Hatipoğlu ile Dosta Doğru Programı ve Manevi Danışmanlık ve Rehberlik İşlevleri

Çalışma kapsamında incelenen ilk program ‘Nihat Hatipoğlu ile Dosta Doğru’ isimli Perşembe gecesi televizyon programıdır. 2015 yılından bu yana ATV ekranlarından izleyiciye ulaşan bir programdır. Nihat Hatipoğlu tarafından hazırlanıp sunulan program canlı olarak yayınlanmaktadır. 1955 doğumlu olan Hatipoğlu, ilahiyat fakültesi mezunu olup, aynı fakültede akademik çalışmalarını tamamlayarak 2012 yılında profesör olmuştur. Uzun yıllar Diyanet İşleri Başkanlığı taşra ve merkez teşkilatında çalıştığı bilinen Hatipoğlu çeşitli radyo ve televizyonlarda dini içerikli programlar yapmış olsa da, 2015 yılından bu yana Perşembe gecesi programları ile izleyiciye ulaşmakta, ekran karşısında halkın nabzını tutmaktadır.

Programın sunucusu olarak Hatipoğlu; ses tonu, güler yüz, samimiyet ve hitap tarzıyla dikkat çekiyor. Ancak diğer programlara kıyasla Hatipoğlu'nun bilgeliğini ve deneyimini kullanarak, aktif bir rol oynadığını söylemek daha doğru olur. Programa konuk almayarak tek başına bu işi yapması da bunun bir göstergesi olacaktır. Hatipoğlu'nun aktardığı bilgilerin kaynağına bakacak olursak bilgi kaynağı ilk olarak Kuranı Kerim, Sünnet-i Nebevi ve sahabenin hayatından oluşmaktadır.

Peygamberlerin yaşantısı ve son Peygamber olan Hz. Muhammed'in sahabelerinin hayatlarının dini karakterler üzerinden anlatılması, Hatipoğlu'nun programında geçerli bir sebep olarak kullanıldığı gözlenebilmektedir. Bu programda özellikle dikkat çeken konulara baktığımızda son Peygamber olan Hz. Muhammed, ailesinin ve ashabının başından geçen hadiseleri ve o devirde yaşanmış olan olayları anlatılarak yorumlandığını görülmektedir. Bu sebeplerle birlikte programda dikkat çeken bir diğer husus ise toplumla alakalı olarak yapılan duaların belirgin bir şekilde ön plana çıkmasıdır. Programda edilen

duaların kimler tarafından tavsiye edildiği ayrıca duaların anlamı, yorumu ve faydaları, hangi duanın ne zaman okunacağı, hangi dua ile hangi dertlere çare bulunacağı program içinde çok daha fazla işlenmektedir. Ayrıca ilahi ve gazellerle de program zenginleştirilmektedir.

3.2.1.1. Kriz Yönetimi İşlevi

Nihat Hatipoğlu ile Dosta Doğru programının seçilen tarih aralığında yayınlanan 13 bölümü izlendiğinde; ağırlıkla tarihsel örnekler vererek danışanların özdeşim kurmalarına ve duygusal anlamda rahatlamalarına içinde bulundukları krizi bir nebze olsun atlatmalarına yardımcı olduğu kamuoyundaki değerlendirmelerden anlaşılmaktadır. Konu örnekler üzerinden ele alındığında;

Kriz yönetimi işlevine ilk olarak 14 Ekim 2022 tarihinde yayınlanan bölümde, anlattığı Peygamberlerin başından geçen zorlu olaylar ile onların bu olaylara verdikleri tepkiler ve bu olayları yönetme şekilleri örnek olarak gösterilebilir.

Aynı işleve 21 Ekim 2022 tarihinde yayınlanan bölümünün hemen başında Bartın'da meydana gelen maden kazasını anlatması örnek olarak gösterilebilir. Aynı bölümün sonlarına doğru Nihat Hatipoğlu'nun arkadaşı olan Mustafa adlı kişinin hastalık ve ani ölümünü anlatması bu ölümden dersler çıkarılması gerektiğini söylemesi kriz yönetimi işlevine örnek gösterilebilir.

Aynı işleve 28 Ekim 2022 yılında yayınlanan bölümünde, Peygamberimiz takip etmemiz gereken 3 şeyi söyledi diyerek anlattığı olayda sadaka vermek ve dua etmenin insanların başına gelecek bela ve musibetlerden kurtulmanın yolu olduğunu anlatması örnek olarak gösterilebilir.

Aynı işleve 11 Kasım 2022 tarihinde anlatılan Peygamberimize Kuran-ı Kerim öğretsinler diye sahabe isteyen ve istenilen sahabeleri gidecekleri yolda pusu kurarak 2 kişi hariç şehit etmeleri diğer 2 kişinin ise darağacında şehit edilmesi şehit edilirken Peygambere selam göndermesi ve Peygamberin mucize göstererek gönderilen selama karşılık vermesi. Aynı programda kız çocuklarının diri diri gömülmesi ve kıyamette diri diri gömülen kızların gömenlerden hesap sorması örnek olarak gösterilebilir.

Aynı işleve 18 Kasım 2022 tarihinde yayınlanan bölümde, Peygamberimizin Taif'e gitmesi orada kadın ve çocuklar tarafından taşlanmasına rağmen bu eziyete sabretmesi, ayrıca hüznün yılı denilen Peygamber Efendimizin eşi Hz. Hatice ve amcası Ebu Talib'in vefat etmesi özellikle Hz. Hatice'nin vefatından sonra Peygamber Efendimizin çok üzülmesi vb. olayları anlatması örnek olarak gösterilebilir.

Aynı işleve 16 Aralık 2022 tarihinde yayınlan bölümde, özellikle gençlere nasihat şeklinde konuşmasında ölüm ve sonrası insanın başına nelerin geleceği durumları anlatması ölüm sonrası hayata hazırlıklı olunmasının gerektiğini belirtmesi örnek olarak gösterilebilir.

3.2.1.2. İnteraktif İletişim İşlevi

Nihat Hatipoğlu ile Dosta Doğru programının seçilen tarih aralığında yayınlanan 13 bölümü izlendiğinde; programda konuk ve telefondan soru almadığı aynı zamanda programın moderatörlüğünü de kendisi yaptığından manevi danışmanlık ve rehberlik işlevlerinden interaktif iletişim işlevlerinin izlenilen 13 bölümde de kullanılmadığı ve monolog bir şekilde yapıldığı tespit edilmiştir. Monolog bir şekilde yapılan programın manevi danışmanlık açısından işlevselliği ve izleyici üzerindeki etkinliği tartışma konusudur. Ölçülebilirliği de zordur.

3.2.1.3. Ahlaki ve Etik Rehberlik İşlevi

Nihat Hatipoğlu ile Dosta Doğru programının seçilen tarih aralığında yayınlanan 13 bölümü izlendiğinde; programda anlatıma ahlaki işlevsellik kazandırmak için paylaşma yardımlaşma ve affediciliği ön plana çıkardığı gözlemlenmiştir. Konu örnekler üzerinden ele alındığında;

Ahlaki ve etik rehberlik işlevine ilk olarak 6 Ekim 2022 tarihinde yayınlan bölümde, anlatılan Cüneyd-i Bağdadi ve köpek hikâyesinden esinlenip anlattığı kibrin zararları bu işleve örnek olarak gösterilebilir.

Aynı işleve 14 Ekim 2022 tarihinde yayınlanan bölümde, Nisa Süresinin 10. Ayetiyle örneklendirerek anlattığı öksüz ve yetimlerin mallarına sahip çıkılması ve onlara karşı daha dikkatli ve hassas davranılması gerektiğini vurgulamıştır. Aynı programda Afrika ülkelerini örnek göstererek anlattığı konuda hakkın, hukukun ve israftan

kaçınmanın önemine değinerek güncel örneklerle farkındalık oluşturarak ahlaki işlerlik kazandırma çabası örnek olarak gösterilebilir.

Aynı işleve 28 Ekim 2022 tarihinde yayınlan bölümde, anlatılan Fudayl B. Iyaz Kıssasında kendisine iftira atılınca iftira atanların dahi ahiretteki durumunu düşünerek üzüлüp ağlaması örnek gösterilebilir. Aynı programda Peygamber Efendimizin huzurda yaşanan sahabe sorununda Peygamber Efendimizin ahlakını örnek göstererek sahabe arasında yaşanan sorunu çözmesi bu işleve örnek gösterilebilir.

Aynı işleve 4 Kasım 2022 tarihinde yayınlanan bölümde, Yermük Harbini anlatması Huzeýfa'nın şehit olmak üzere yaralanmış kişilere su yetiştirmeye çalışması ve yaralılarla arasında geçen diyalog örnek gösterilebilir.

Aynı işleve 11 Kasım 2022 tarihinde yayınlanan bölümde, hicretin ilk yıllarında sahabenin Peygamber Efendimize sorular sorması ve sorulan sorulara Peygamber Efendimizin “beni ve ahlakımı örnek alınız” demesi bu işleve örnek olarak gösterilebilir.

Aynı işleve 18 Kasım 2022 tarihinde yayınlanan bölümde, Peygamber Efendimizin Taif olayını anlatması Taif’de Peygamber Efendimizin taşlanması ve yararlanması bu durumu görenlerin Peygamberin beddua edeceğini düşünmeleri ama Peygamberimizin Taif’lilerin kurtuluşu için yaralı olmasına rağmen dua etmesi hatta Cebraîl As. Gelip Peygambere “Taif’liler sana zulmettiler iste onları yerle bir edeyim” demesine rağmen Peygamber Efendimiz bunu istemeyip onların affedilmesi için dua etmesi örnek gösterilebilir. Aynı programda başka bir kabileden Peygamberin yanına gelen 3 kişinin hem aç olmaları hem de giyecek elbiselerinin olmaması üzerine sahabeleri toplaması onlara çok şiddetli bir şekilde “siz akrabalarınızı ve komşularınızı gözetmiyor musunuz sizin giyecek ve yiyecekleriniz varken onların yok” diye nasihatler vermesi bu işleve örnek olarak gösterilebilir.

Aynı işleve 2 Aralık 2022 tarihinde yayınlanan bölümde, mescitte sohbet edildiği anda üstü yırtık bir fakirin içeri girmesi ve zengin bir kişinin yanına oturunca zengin kişi cübbesini çekip ona değmesini engellediği zaman Peygamberin zengin kişiyi uyarması ve ona iyi bir insan olması için ders vermesi örnek gösterilebilir.

Aynı işleve 9 Aralık 2022 tarihinde yayınlanan bölümde Hz. Ali’nin halifelik döneminde bir fakir kadına kendi kimliğini gizleyerek yardım etmesi yardım ederken

fakir kadının gururunu kırmadan ve yaptığı bu yardımları gizli yapmaya özen göstermesi örnek olarak gösterilebilir.

Aynı işleve 16 Aralık 2022 yılında sahabeler arasında yaşanan ırkçılık olayını Peygamber zamanında yaşanmış olayları örnek göstererek anlatması ırkçılığın ne denli kötü bir şey olduğunu anlatması örnek gösterilebilir.

Aynı işleve 23 Aralık 2022 tarihinde yayınlan bölümde, Behlül-i Dane Hazretlerinin Kıssasını anlatarak önceden Hacca giden birinin tekrar gitmesini istemesi üzerine buna engel olup çevrendeki fakirlere yardım edersen daha makbule geçeceğini anlatması bu işleve örnek olarak gösterilebilir. Aynı Bölümde, Allah'ın rızasını kazanmak için neler yapılması ve nelerden kaçınılması gerektiğini anlatması bunları örneklendirerek anlatması örnek gösterilebilir.

Aynı işleve 30 Aralık 2022 tarihinde yayınlanan bölümde, sadakanın önemi ve anlattığı bir gencin başından geçen yardım kıssası bu kıssada anlatılan yardıma muhtaç olan kişilere “Allah versin” denmemesinin gerektiğini anlatması bu işleve örnek olarak gösterilebilir.

3.2.1.4. Ruhsal Sağlık ve Dengenin Sağlanması İşlevi

Nihat Hatipoğlu ile Dosta Doğru programının seçilen tarih aralığında yayınlanan 13 bölümü izlendiğinde; programda ağırlıklı olarak tarihsel örnekliklerden yola çıkarak izleyicilerin tarihsel şahsiyetlerle özdeşim kurmalarının sağlanmaya teşvik edildiği gözlemlenmiştir. Konu örnekler üzerinden ele alındığında;

Ruhsal sağlık ve dengenin sağlanması işlevine ilk olarak 14 Ekim 2022 tarihinde yayınlanan bölümde, Uhud Savaşını örnek göstererek anlattığı savaş esnasında Peygamber Efendimizin öldüğünü duyan bazı sahabelerin savaşmayı bırakarak ruhsal bunalıma girmeleri üzerine sahabe'nin önde gelenlerinin Peygamberimizin ölmediğini beyan etmeleri ve bu kırılğan durumun önüne geçmeleri örnek gösterilebilir. Aynı bölümde, koronavirüs (COVID 19) ile birlikte insanlarda ölüm korkusunun arttığını ve bu ölüm korkusu ile nasıl baş edebileceklerini anlatması bu işleve örnek olarak gösterilebilir.

Aynı işleve 4 Kasım 2022 yılında yayınlanan bölümde, mescitte Hz. Ebubekir'e bir adamın gelip hakaret etmesi Hz. Ebubekir'in başta sakin kalıp sonradan cevap vermesi Peygamberimizin mescidi terk etmesi ve sonrasında sebebini söylemesi öfke ve sinirin zararlarını ve nasıl başa çıkılması gerektiğini anlatması bu işleve örnek gösterilebilir. Aynı bölümde, Hz. Ömer ile bir kişinin tartışması ve Hz. Ömer'in öfkesine yenilmeyerek sabretmesi de bu işleve örnek gösterilebilir.

Aynı işleve 11 Kasım 2022 tarihinde yayınlanan bölümde Kuran-ı Kerim öğrenmek isteyen bazı kişilerin Peygamber Efendimizden öğretici istemesi ve gönderilen sahabilere pusu kurularak şehit edilmesi pusudan kurtulan bir sahabe'nin sonradan dar ağacında idam edilirken beddua okuması bu bedduayı işiten bir kişinin sonradan Müslüman olup bu beddua her aklına gelince düşüp bayılması edilen bedduanın kendisini de bulacağı korkusunun oluşması bu işleve örnek gösterilebilir.

Aynı işleve 2 Aralık 2022 tarihinde yayınlanan bölümde, Peygamber Efendimizin önerdiği duayı anlatırken Allah korkusunun nasıl olması gerektiğini ve yanlış anlaşılan Allah korkusunun nasıl olduğunu anlatması örnek olarak gösterilebilir.

Aynı işleve 9 Aralık 2022 tarihinde yayınlanan bölümde, kabir azabını anlatması, bir sahabe'nin başından geçen kabir kıssasını anlatması ve kabir azabı korkusundan nasıl kurtulması gibi olayları anlatması örnek olarak gösterilebilir.

3.2.2. Mustafa Karataş ile Muhabbet Kapısı Programı ve Manevi Danışmanlık ve Rehberlik İşlevleri

Çalışmanızda incelenen ikinci program, Perşembe sabahları yayınlanan "Mustafa Karataş ile Muhabbet Kapısı" adlı televizyon programıdır. Mustafa Karataş, 2004 yılından bu yana televizyon programlarıyla seyircilerin karşısına çıkmaktadır. 20 Mart 1961 tarihinde Sivas'ta dünyaya gelen Karataş, çocukluğunun ilk yıllarında ailesinin Karabük'e göç etmesi nedeniyle eğitim hayatına Karabük'te başlamıştır. İlkokul ve ortaokulu burada tamamlamış, lise eğitimini ise Sakarya İmam Hatip Lisesi'nde almıştır. Mustafa Karataş'ın üniversite eğitimine İstanbul Üniversitesi Marmara İlahiyat Fakültesi'nde başlamış ve sırasıyla 1984 yılında lisans, 1989 yılında yüksek lisans, 1998 yılında doktora eğitimini tamamlamıştır. Akademik kariyerine 2000 yılında İstanbul Üniversitesi'nde yardımcı doçent olarak başlayan Karataş, 2008 yılında doçent unvanını

olarak akademik hayatına devam etmiştir. 2013 yılında ise profesör unvanını elde etmiştir.

Mustafa Karataş'ın programları, genellikle sohbet tarzında ve manevi konulara odaklanan içeriklere sahiptir. Televizyon programları aracılığıyla dinleyicilere manevi danışmanlık, rehberlik ve bilgi paylaşımı sunmaktadır. Programları, izleyicilerle etkileşimli bir platform oluşturarak soruları yanıtlama ve konuları derinlemesine ele alma fırsatı sunmaktadır. Günümüze kadar pek çok farklı televizyon kanalında ramazana özel iftar programları, Cuma sabahı sohbetleri ve muhabbet kapısı programlarıyla seyirci karşısına çıkan Karataş yayın hayatına ulusal bir kanal olan Kanal 7 de devam etmektedir. Mustafa Karataş ile muhabbet kapısı programı haftada 2 defa olmak üzere Perşembe ve Pazar günleri yayınlanmaktadır.

Çalışmamızda ele aldığımız "Muhabbet Kapısı" programını Perşembe günleri yayınlanan bölümleri seçilerek detaylı bir şekilde incelenmiştir. Program, Moderatör Nursel Tozkoparan Duman'ın açılış konuşmasıyla başlamakta ve ardından Mustafa Karataş'ın kısa bir giriş duasıyla devam etmektedir. Bu programın diğer incelenen programdan ayrılan belirgin bir özelliği ise seyirci konukların programa katılıp kendi sorularını sorması ve bu soruların Mustafa Karataş tarafından cevaplanarak diyalog şeklinde devam etmesidir. Program, başından sonuna kadar telefon ve video aracılığıyla gelen sorular üzerinden ilerleyerek, izleyicilerin programın içeriğine etkin bir şekilde katılımını sağlamaktadır. Bu interaktif yaklaşım, izleyicilerin kendi sorularını doğrudan sormasına ve bu soruların uzman bir danışman tarafından cevaplanmasına imkan tanır. Bu durum, programın izleyicilerle doğrudan iletişim kurarak onların manevi ihtiyaçlarına odaklanmasını sağlamaktadır. Muhabbet Kapısı'nın bu interaktif yapısı, izleyicilerin programa katılımını artırmanın yanı sıra, manevi danışmanlık ve rehberlik konularında daha kişisel ve özgün bir deneyim sunma açısından da dikkat çekici bir özelliktir.

Mustafa Karataş'ın izleyiciler tarafından gelen sorulara fıkhi açıdan deliller sunması ve Peygamber Efendimizin uygulamalarından örnekler vermesinin konuklar ve izleyiciler tarafından memnuniyetle karşılandığı gözlemlenmiştir.

Mustafa Karataş ile muhabbet kapısı programı kapanış kısmında ise program içeriğinde şifreler vererek bunları doğru bilen izleyicilere bir takım dini semboller ve

Kuranı Kerim hediyelerini kazanan kişilerin isimlerini açıklayıp Mustafa Karataş'ın kapanış duasıyla program bitirilmektedir.

Programlar manevi danışmanlık ve rehberliğin işlevleri açısından ele alındığında bütün işlevler programın tüm bölümlerinde yoğun bir şekilde yer aldığından her bir işlev için üçer örnek verilmekle yetinilmiştir.

3.2.2.1. Kriz Yönetimi İşlevi

Mustafa Karataş ile muhabbet kapısı programının seçilen tarih aralığında yayınlanan 13 bölümü izlendiğinde; kriz durumlarına yönelik tavsiyeleri, sorunlara yaklaşımı, yatıştırma ve çözüm aşamasında seyirciler üzerinde etkili olduğu yaşanan diyaloglardan anlaşılmaktadır. Konu örnekler üzerinden ele alındığında Kriz Yönetimi işlevine yönelik izlenen bölümlerde seçilen 3 soru ve cevapları şu şekildedir.

6 Ekim 2022 tarihinde yayınlanan bölümde, telefon ile bağlanan bir izleyici, "Zamanında eşimin annesi yani kaynanamdan 50 gram altın borç aldım, fakat durumum olmadığı için veremedim. Kaynanam vefat etti, helallik alamadım. Vicdanen çok rahatsızım, ne yapmalıyım?" sorusuna Mustafa Karataş'ın verdiği cevap şu şekildedir: "50 gram altında çocuklarının ve eşinin hakkı var. Dolayısıyla onlar aralarında paylaşacak, sana düşen kısmını onlara vermek zorundasın. Eğer gücün yoksa, hak sahibi olan kişilerden helallik isteyeceksin. Bir insan öldükten sonra kalan borcu ve alacağı varislerine kalır. Dolayısıyla senin kaynananın alacağı da varislerine kalmış olur. En güzeli borcunu varislerine ödemen ve helallik istemendir."

3 Kasım 2022 tarihinde yayınlanan bölümde, telefon ile bağlanan bir izleyicin "kardeşim bir bayanın iftirasına uğradı ve haksız yere cezaevine düştü. Bu duruma dayanamadı, intihar etti. İntiharından 1 hafta sonra da suçsuz olduğu anlaşıldı. Biz ise tanıyanlara trafik kazasında vefat ettiğini söyledik. Kardeşimin Ahiretteki durumu nedir ve biz çevremize yalan söylediğimiz için günahkâr olur muyuz?" sorusuna Mustafa Karataş'ın verdiği cevap ise öncelikle hiç kimsenin kendi canına kıymasına hakkı yoktur. Hatta Allah'ım canımı al bile diyemeyiz, sadece şunu söyleyebiliriz: yaşamam hayırlı ise yaşat, ölmem hayırlı ise öldür diye dua edebilir. Bu duruma ancak şöyle diyebiliriz: bu insan normal bir şuur yerinde olsaydı intihar etmezdi. Bunalıma girdi, psikolojisi bozuldu ve şuuru yerinde olmadığı için intihar etti. Bundan dolayı Allah katında sorumlu

olmadığını belirterek, normal bir ölüm gibi kabul edilmesi gerektiğini bildirmiştir. Aynı zamanda ailesinin yalan söylememeleri gerektiğini de belirterek, ölüm nedeninin doğrusunu söylemelerini tavsiye etmiştir.

1 Aralık 2022 tarihinde yayınlanan bölümde, sosyal medya üzerinden gelen “bekar ölmek günah mıdır” sorusuna Mustafa Karataş’ın verdiği cevap ise bazen bekar kalmak gerekebilir evlenmesi caiz olmayan insanlarda vardır mesela şizofren hastası bir kişinin evlenmesi durumunda yuvayı dağıtır ve evlendiği kişiye zarar dahi verebilir bu durumda olan kişilerin evlenmemesi daha hayırlıdır. Ancak Peygamber Efendimizin evlilikle ilgili birçok hadisi vardır bu hadislerden en önemli olanı ise “evlenin çoğalın ben sizin çokluğunuzla iftihar ederim kim evlenmekten yüz çevirirse benden değildir” diye buyurmuştur.

3.2.2.2. İnteraktif İletişim İşlevi

Mustafa Karataş ile muhabbet kapısı programının seçilen tarih aralığında yayınlanan 13 bölümü izlendiğinde interaktif iletişim işlevinin son derece canlı ve dinamik olarak sürdürüldüğü gözlemlenmiştir. Tamamen diyaloga dayalı olarak sunulan programda konukların ve izleyicilerin sorduğu sorular bireysel olsa da bu sorulara verilen cevaplar toplumun büyük bir kesiminin sormak isteyip dillendiremediği sorulara cevap niteliği taşıdığı için interaktif işlevselliğin aktif olarak kullanıldığının göstergesidir. Programda akış içerisinde dini kavramları içeren şifreleri bilenlere hediyeler verilmesi programın izlenmesinde ve programda anlatılan konulara odaklanmanın sağlanması noktasında interaktif işlevselliğe örneklik teşkil etmektedir.

3.2.2.3. Ahlaki ve Etik Rehberlik İşlevi

Mustafa Karataş ile muhabbet kapısı programının seçilen tarih aralığında yayınlanan 13 bölümü izlendiğinde Ahlaki ve etik rehberlik işlevinin oldukça yoğun bir şekilde etkin olduğu gözlemlenmiştir. Konu örnekler üzerinden ele alındığında Mustafa Karataş danışanların sorularına cevap verirken toplumda görülen ahlaki yozlaşmalara da dikkat çekerek ahlaki mesajlar verdiği gözlemlenmiştir.

Ahlaki ve etik rehberlik işlevine yönelik izlenen bölümlerde seçilen 3 soru ve cevapları şu şekildedir.

20 Ekim 2022 tarihinde yayınlanan bölümde, telefon ile bağlanan bir izleyicinin “babam takılarımı borç aldı şimdi istiyorum fakat inkâr ediyor bende beddua ederek hakkımı helal etmediğimi söyledim yaptığım bu beddualardan dolayı günahkâr oluyor muyumdur?” sorusuna Mustafa Karataş’ın verdiği cevap ise “insanlar zor zamanlarında belli olurlar muhtaçmış almış sende iyilik yaparak altınlarını babana geri verecek diye borç vermişsin ama kendisi öncelikle aldığı bu borcunu inkar ediyor bu da çok büyük bir günahdır aldığı bu borcu vermeyerek bu günahı işliyor ancak yine de kendisi babandır beddua etmekten sakın ve ıslah olması için Allah’a dua et.”

10 Kasım 2022 tarihinde yayınlanan bölümde, sosyal medya üzerinden gelen "bacak bacak üstüne atmak günah mıdır?" sorusuna Mustafa Karataş'ın verdiği cevap şu şekildedir: "Peygamber Efendimiz, hiçbir zaman başkasının yanında bacak bacak üstüne atmamıştır. Bu davranış, saygıdan kaynaklanan bir tercih olabilir. Günah olarak nitelendirilmese de, bazı toplumlarda bu davranışın yanlış anlaşılması mümkündür. Bu yüzden, başkalarının yanında bacak bacak üstüne atmaktan kaçınılması, saygılı bir davranış olabilir."

15 Aralık 2022 tarihinde yayınlanan bölümde, sosyal medya üzerinden gelen "Mahalle bakkalından ekmek alıyorum, fakat alkol de satılıyor. Yine de ekmek almak uygun olur mu?" sorusuna Mustafa Karataş'ın verdiği cevap şu şekildedir: "Böyle yerlerden alışveriş yapmanın bir sakıncası olmasa da, alkol satışı yapmayan yerlerden alışveriş yapmanın daha güzel olacağını düşünüyorum. Ayrıca, alkollü mekânlarda yemek yemekle ilgili olarak, eğer alkolsüz bir mekân bulamıyorsanız veya yemekte alkol kullanılmadığından eminseniz, bu tür yerlerde yemek yemenin de bir sakıncası yoktur."

3.2.2.4. Ruhsal Sağlık ve Dengenin Sağlanması İşlevi

Mustafa Karataş ile muhabbet kapısı programının seçilen tarih aralığında yayınlanan 13 bölümü izlendiğinde Ruhsal sağlık ve dengenin sağlanması işlevinin etkili bir şekilde kullanıldığı gözlemlenmiştir. Konu örnekler üzerinden ele alındığında; programda danışanların sorularına akli izahatlar yaparak, fıkhi deliller sunarak, İslam tarihinden somut örnekler vererek danışanların konuyu içselleştirmelerine ve içinde bulundukları travmatik durumlardan kurtulmalarına yardımcı olduğu gözlemlenmiştir.

Ruhsal Sağlık ve dengenin sağlanması işlevine yönelik izlenen bölümlerde seçilen 3 soru ve cevapları şu şekildedir.

13 Ekim 2022 tarihinde yayınlanan bölümde, telefon ile bağlanan bir izleyicinin "Büyü yapan dinden çıkar mı?" sorusuna Mustafa Karataş'ın verdiği cevap şu şekildedir: "Büyü yapmak, İslam'da büyük günahlardan birisidir ve bu eylemi gerçekleştiren kişi bir yandan büyük günah işlemiş olurken diğer yandan da kul hakkına girmiş olur. Bu nedenle, bu büyük günahı uzak durulması ve büyü ile uğraşan kişilerin bu işlerden vazgeçip Allah'a tövbe etmeleri gerekmektedir."

24 Kasım 2022 tarihinde yayınlanan bölümde, telefon ile bağlanan bir izleyicinin "Rüyamda Kıyameti yaşadım ne anlama gelir?" sorusuna Mustafa Karataş'ın verdiği cevap şu şekildedir: "Okuduğunuz kitaplar, dinlediğiniz sohbetler, izlediğiniz filmler, bilinçaltınıza bu korkuları yerleştiriyor olabilir. Bu tarzda görülen rüyalarla amel etmemenizi, ruhsal dengenizin bozulmasına izin vermemenizi öneririm. Sadece gördüğünüz bir rüya olduğunu kabul edin ve büyük manalar çıkarmaya çalışmadan hayatın gerçekleriyle bu rüyanın ayrı olduğunu unutmayın."

8 Aralık 2022 tarihinde yayınlanan bölümde, telefon ile bağlanan bir izleyicinin "eskiden ateisttim, gördüğüm rüya ile hayatım değişti. Rüya Allah'ı gördüm, gördüğüm bu rüya ne anlama geliyor?" sorusuna Mustafa Karataş'ın verdiği cevap şu şekildedir: "Allah'u Teâlâ insanların bir kısmını bazı insanların vesilesiyle terbiye eder, bir kısmını da başına gelen olaylarla terbiye eder. Siz rüyada bu nimet ile bir lütfâ mazhar olmuş bir kardeşimizsiniz ve herkesin hayatında buna benzer rüyalar vardır, ama önemli olan bu rüyanın bir mana ile ikaz olması. Sizin rüyanız normal sıradan bir rüya değil, size uzatılan bir rahmet eli olmuştur." Konunun özetlenmesi açısından Manevi Danışmanlık ve Rehberliğin İşlevleri aşağıdaki tabloda birer örnekle gösterilmiştir.

Manevi Danışmanlık ve Rehberlik İşlevlerinin Ele Alınan Programlarda Uygulamasını Gösterir Tablo

Manevi Danışmanlık ve Rehberlik İşlevleri	Nihat Hatipoğlu ile Dosta Doğru Programı	Mustafa Karataş ile Muhabbet Kapısı Programı
Kriz Yönetimi İşlevi	14 Ekim 2022 tarihinde yayınlanan bölümde anlattığı Peygamberlerin başından geçen zorlu olaylar ile onların bu olaylara verdikleri tepkiler ve bu olayları yönetme şekilleri örnek olarak gösterilebilir.	3 Kasım 2022 tarihinde yayınlanan bölümde telefon ile bağlanan bir izleyicin “kardeşim bir bayanın iftirasına uğradı ve haksız yere cezaevine düştü bu duruma dayanamadı intihar etti. İntiharından 1 hafta sonrada suçsuz olduğu anlaşıldı biz ise tanıyanlara trafik kazasında vefat ettiğini söyledik kardeşimin Ahiretteki durumu nedir ve biz çevremize yalan söyledığımız için günahkâr olur muyuz” sorusuna Mustafa Karataş’ın verdiği cevap ise öncelikle hiç kimsenin kendi canına kıymasına hakkı yoktur hatta Allah’ım canımı al bile diyemeyiz sadece şunu söyleyebilir yaşamam hayırlı ise yaşat ölmem hayırlı ise öldür diye dua edebilir. Bu duruma ancak şöyle diyebiliriz bu insan normal bir şuur yerinde olsaydı intihar etmezdi bunalıma girdi psikolojisi bozuldu ve şuuru yerinde olmadığı için intihar etti bundan dolayı Allah katında sorumlu olmadığını belirterek normal bir ölüm gibi kabul edilmesi gerektiğini bildirmiştir. Aynı zamanda ailesinin yalan söylememeleri gerektiğini de belirterek ölüm nedeninin doğrusunu söylemelerini tavsiye etmiştir.
İnteraktif İletişim İşlevi	Monolog iletişim yöntemi kullanıldığından interaktif işlev gözlemlenmedi. Ancak program reytingleri ve kamuoyu değerlendirmeleri interaktif işlevselliğin hangi ölçüde var olduğunun saptanmasına katkı sunabilir.	Program içeriğinde şifreler vererek bunları doğru bilen izleyicilere bir takım dini semboller ve Kuranı Kerim hediyelerinin verilmesi. Bu durum programın tüm bölümlerinde gözlemlenmiştir.
Ahlaki ve Etik Rehberlik İşlevi	18 Kasım 2022 tarihinde yayınlanan bölümde Peygamber Efendimizin Taif olayını anlatması Taif’de Peygamber Efendimizin taşlanması ve	20 Ekim 2022 tarihinde yayınlanan bölümde telefon ile bağlanan bir izleyicinin “babam takılarımı borç aldı şimdi istiyorum fakat inkâr ediyor bende beddua ederek hakkımı helal etmediğimi söyledim yaptığım bu beddualardan dolayı

	yararlanması bu durumu görenlerin Peygamberin beddua edeceğini düşünmeleri ama Peygamberimizin Taif'lilerin kurtuluşu için yaralı olmasına rağmen dua etmesi hatta Cebrail As. Gelip Peygambere “Taif’liler sana zulmettiler iste onları yerle bir edeyim” demesine rağmen Peygamber Efendimiz bunu istemeyip onların affedilmesi için dua etmesi örnek gösterilebilir. Aynı programda başka bir kabileden Peygamberin yanına gelen 3 kişinin hem aç olmaları hem de giyecek elbiselerinin olmaması üzerine sahabeleri toplaması onlara çok şiddetli bir şekilde “siz akrabalarınızı ve komşularınızı gözetmiyor musunuz sizin giyecek ve yiyecekleriniz varken onların yok” diye nasihatler vermesi bu işleve örnek olarak gösterilebilir.	günahkâr oluyor muyumdur?” sorusuna Mustafa Karataş’ın verdiği cevap ise “insanlar zor zamanlarında belli olurlar muhtaçmış almış sende iyilik yaparak altınlarını babana geri verecek diye borç vermişsin ama kendisi öncelikle aldığı bu borcunu inkar ediyor bu da çok büyük bir günahtır aldığı bu borcu vermeyerek bu günahı işliyor ancak yine de kendisi babandır beddua etmekten sakın ve ıslah olması için Allah’a dua et.”
Ruhsal Sağlık ve Dengenin Sağlanması İşlevi	14 Ekim 2022 tarihinde yayınlanan programda Uhud Savaşını örnek göstererek anlattığı savaş esnasında Peygamber Efendimizin öldüğünü duyan bazı sahabelerin savaşmayı bırakarak ruhsal bunalıma girmeleri üzerine sahabe’nin önde gelenlerinin Peygamberimizin ölmediğini beyan etmeleri ve bu kırılğan durumun önüne geçmeleri örnek gösterilebilir.	13 Ekim 2022 tarihinde yayınlan bölümde telefon ile bağlanan bir izleyicinin “Büyü yapan dinden çıkar mı?” sorusuna Mustafa Karataş’ın verdiği cevap ise 7 büyük günahdan birisini işlemiş olup aynı zamanda da kul hakkına girmiş olur böyle bir büyük günahtan uzak durulmasını ve büyü ile uğraşan kişilerin bu işlerden vaz geçip Allah’a tövbe etmelerinin gerektiğini söylemiştir..

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, manevi danışmanlık ve rehberlik alanında önemli bir değerlendirme sunmayı amaçlamış ve bu bağlamda çeşitli programları incelemiştir. Seçilen programların ayrıntılı sunumu, içerdikleri manevi danışmanlık ve rehberlik işlevlerinin izlenmesi, tarih aralığı ve sonraki bölümlere göre yapılan analizler, bu programların etkisini manevi danışmanlık ve rehberlik perspektifinden anlamamıza katkı sağlamıştır.

Manevi danışmanlık ve rehberlik işlevlerinin izlenen tüm bölümlerde ne sıklıkla kullanıldığını tespit edilmeye çalışıldı. Programların insanların manevi gelişimini desteklemek, kriz yönetimi, interaktif iletişim, ahlaki ve etik liderlik, ruh sağlığı gibi temel işlevleri yerine getirip getirmediği irdelenmiştir.

Sonuç olarak dini içerikli televizyon programları toplumdaki bireylerin kişisel duygu ve düşüncelerine cevap vermekte, özellikle de Perşembe gecesinin manevi atmosferinde toplumun dini yönden sorulan sorular düzeyinde ihtiyaçlarını gidermektedir. Bu nedenle programların geçici de olsa önemli bir yönlendirme ve bilgilendirme işlevini yerine getirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu anlamda dini programlar toplumun talep, beklenti ve ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik özel olarak tasarlanmaktadır. Doğru temel üzerine yapılan araştırmalar toplum üzerinde daha kalıcı izler bırakacaktır.

Ayrıca bu programlar aracılığıyla iletilen mesajların doğruluğu ve güvenilirliği televizyonun kaynak olarak güvenilirliği ile doğru orantılıdır. Bu ve benzeri ilkeler doğrultusunda; medya ve din uzmanlarıyla işbirliği içinde, sağlam bir bilimsel temel üzerine hazırlanmıştır. Güvenilir insanların güvenilir bilgiler verdiği televizyon programlarının sadece Perşembe gecesini özelinde değil, yılın her döneminde yapılması gerektiği ve topluma rehber olduğu unutulmamalıdır.

Analizden sonra sonuç olarak bu programların manevi danışmanlık ve rehberlik noktasındaki ihtiyacı karşılayıp karşılamadığı sorunu ortada durmaktadır. Manevi danışmanlık ve rehberlik konusu ilgili literatüre binaen sınırlılıkları belli kavramsal altyapısı oluşmuş bir alan iken televizyon programlarında bu türlü bir etkinliğin icrasını görmek çok mümkün değildir.

Din, maneviyat ve televizyon arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmanın parçası olarak Perşembe geceleri gündeme gelen konuların ve televizyon programlarının analizi ayrıca programların manevi danışmanlık ve rehberlik kapsamında bu açıdan değerlendirilip değerlendirilemeyeceği konusunda da fikir vermektedir. Buradan hareketle, programların manevi danışmanlık kapsamında değerlendirilemeyeceği açıktır. Manevi Danışmanlığın kapsamı ve amacı kitlesel olarak ve toplumsal süreç olarak bambaşka bir yerde konumlanmakta ve daha aktif rol oynamaktadır.

Manevi danışmanlık; amacı sosyal yardıma muhtaç kişilere manevi destek sağlamak, huzur ve mutluluk aşlamak, yaralarını sarmak, rehabilite etmek ve onları topluma kazandırmak olan bir hizmettir. Bu nedenle problem çözücü olabilmesi için manevi danışmanlık uygulamalarına kişiye özel formlar verilmesi çok daha uygundur.

Öte yandan Perşembe gecesi televizyon programlarının toplumu dini konularda bilgilendirme, bilinçlendirme ve topluma yol gösterme gibi işlevleri de bulunmaktadır. Bu işlevlerini nasıl yerine getirdiği ve dolayısıyla toplumu yönlendirdiği görüşünün savunulabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Bu programlar Perşembe gecesi farkındalığı, bu geceden en iyi şekilde nasıl yararlanılır? Bu gecelerin nasıl değerlendirilebileceğinin açıklanması, halkın oruç, zekat, namaz ve diğer dini vazifeler hakkında bilgilendirilmesi, İslam dinindeki doğru ve yanlış davranışların öğretilmesi, başta Hz. Peygamberin olmak üzere dinde önemli görülen kişilerin hayat hikayeleri ve olaylarla ilişkilerini yönlendirme noktasında, stilleri sunmak gibi bir dizi temel işlevleri yerine getirmektedir.

Manevi danışmanlık içeren programlarda danışanların özel durumlarına yönelik verilen cevaplar bazı dini içerikli tartışmaların oluşmasına da sebep olmaktadır. Özel durumların genelleştirilmesi sorunu. Yapılacak alan çalışmalarıyla istatistiki verilerin oluşturulması ve durumun bu veriler ışığında değerlendirilmesi.

Programda sunum yapanların reyting kaygısıyla ajite edici söylemlerden imtina etmeleri gerekmektedir. Ajite edici yaklaşımların toplum üstünde etkisi olsa da olumsuz yansımaları daha fazladır.

Sunum yapanların prestij kaybederim korkusuyla doğruları söylemekten çekinmemeleri ve rasyonel tutumdan uzaklaşmamaları gerekmektedir. Toplumun bazı kesimlerimden kabul gören söylemler bazı kesimler tarafından ise abartılı bulunmakta ve eleştiriye konu olmaktadır.

Değerlendirme ve geri bildirim mekanizmaları. Programların toplum üzerinde ne denli katkılar sağladığının belirlenmesi amacıyla programların etkililiğini değerlendirmek ve sürekli kendilerini geliştirip, iyileştirmek için izleyicilerden belli zaman dilimlerinde düzenli geri bildirimler almak ve bu geri bildirimlere göre programları revize etmek önemlidir.

Sonuç olarak, televizyon programları aracılığıyla sunulan manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri, doğru içerik ve etkili iletişimle izleyicilere önemli katkılarda bulunabilir. Ancak, bu hizmetin kalitesini artırmak ve toplumun genel manevi ihtiyaçlarına daha iyi cevap verebilmek için programların içeriği ve sunum şekli sürekli olarak gözden geçirilmeli ve geliştirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Aka, M. (2020). “Dine ve Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışmanlık-I: Manevi Danışmanlık Perspektifinden Kuramsal Analizler”. *Türk Manevi Danışmanlık Ve Rehberlik Dergisi*, (2), 201-233.
- Akyön, S. (2016). *Türkiye’de Dini Yayıncılığın Gelişimi: Dini Radyolar* (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altaş, N. (2000). “Dini Danışmanlığın Teorik Temelleri”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 41(1), 327-350.
- Altaş, N. (1999). “Hastanelerde Dini Danışmanlık Hizmetleri (Türkiye Uygulaması Üzerine Deneysel Bir Araştırma)”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 39(1), 599-660.
- Altıntaş, M. E. (2018). “Hastanelerde Gerçekleştirilen Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri Üzerine Nitel Bir Araştırma (Kayseri Örneği)”. *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (11), 221-256.
- Arıcı, H. Y. & Arıcan, S. (2022). “Sosyal Medyanın Etkilerine Yönelik Manevi Danışmanlık Eğitimi İhtiyaç Analizi”. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(1), 263-302.
- Ayten, Ali & Düzgüner, Sevede. (2020) *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri Temel Bilgiler Kılavuzu*. Ankara: DİB Yayınları.
- Ayten A. vd. (2016). *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*, C. II, İstanbul: Dem Yayınları.
- Ayverdi, İ. (2005). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, 2, İstanbul: Kubbealtı.
- Aziz, A. (1976). *Radyo ve Televizyona Giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.
- Brink, T. L. (1977). “Pastoral Care for the Aged: A Practical Guide”. *Journal of Pastoral Care*, 31(4), 264-272.
- Canver, C. M. (2019). *Türkiye’de 1934-1936 Yılları Arasında, Ankara ve İstanbul Radyoları’ndan Geleneksel Türk (Alaturka) Musikisi’nin Yayınlarının Yasaklanması ve Türk Toplumunu Üzerindeki Etkileri* (Master's thesis), Ankara: Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Ceylan, Y. (2012). “Toplumsal Değerler ve Medya Etiği”. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (7), 45-58.
- Cankaya, Ö. (1990). *Türk Televizyonunun Program Yapısı (1960-1985)*. İstanbul: Mozaik Basım ve Yayıncılık.
- Dilen, H. (2021), *Manevi Danışmanlık ve Varoluşçu Psikoterapi* (Yüksek Lisans Tezi), Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan, M. (2017). “Hastane Örneği Üzerinden Manevî Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerine Genel Bir Bakış”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 21(2), 1267-1304.
- Doğantekin, S. (2016). *Manevi Değerlerin Oluşmasında Etkili Faktörler Olarak Aile Medya ve Okul*, (Yüksek Lisans Tezi), Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan, T. (2004). *Üniversite Öğrencilerinin İyilik Halinin İncelenmesi*, (Doktora Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Düzgüner, S. (2013). *Maneviyat Algısı Ve Diğerkâmlıkla İlişkisi* (Doktora Tezi), Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdoğan, İ. (1998). “Gerbner’in Ekme Tezi ve Anlattığı Öyküler Üzerine Bir Değerlendirme”. *Kültür ve İletişim Dergisi*, 149-150.
- Ertunç, A. (2021). “Sağlık Tesislerinde Yürütülen Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri Üzerine Bir Değerlendirme”. *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8(16), 556-580.
- Ertürk, H. (2022). *Psikolojik/Manevi Danışmanlık ve Rehberlikte Tasavvuf’un Rolü ve İmkanları*. (Yüksek Lisans Tezi), Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı.
- Gerbner, G. (2014). Cultivation theory of mass media. www.comminit.com, Erişim:20.06.2014.
- Göküş, Ş. & Yılmaz, Z. (2022). “Huzurevlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmeti Verecek Bir Personelde Bulunması Gereken Vasıflar”. *Bilimname*, (48), 567-600.

<https://mdr.sakarya.edu.tr/tr/icerik/19833/102219/anabilim-dali#:~:text=Manevi>

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.633.pdf>

Jaekle, C. (Ed.). (1973). "What's Psychotherapy? What's Pastoral?". *Journal Of Pastoral Care*, 27(3), 174-177.

James, W. (1920). *The Letters of William James*, Ed. Henry James, Boston: The Atlantic Monthly Press.

Kahvecioğlu-Karaca, F. (2010). *Din Hizmetlerinde Dini Danışmanlık ve Rehberlik*. (Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karlık, Z. (2021). *Manevi Danışmanlık ve Rehberlikte Kriz Terapisi Üzerine Düşünceler*, (Yüksek Lisans Tezi), Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kars, N. (2012). *Televizyon Programı Yapalım Herkes İzlesin*. İstanbul: Derin Yayınları.

Karslı, N. (2020). "Üniversite Öğrencilerinde Hayatın Anlamı ve Dindarlık İlişkisi". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (48), 169-201.

Kenix, L. J. (2011). *Alternative And Mainstream Media: The Converging Spectrum* (p. 224). Bloomsbury Academic.

Kesgin, B. & Erdem, M. (2018). "Türkiye’de Manevi Destek Hizmetlerinin Kurumsallaşması". *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 69-92.

Kılıç, R. (2015). *Din ve Kültür İlişkisi Üzerine*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Kılınçer, H. (2017). "Manevi Danışmanlık ve Rehberlik (mdr) Üzerine: Psikoloji, İlahiyat ve Tıp Alanlarında Maneviyat ve Mdr Algısı", İçinde: *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik: Teori ve Uygulama Alanları*. (Ed. A. Ayten), İstanbul: Dem Yayınları.

Kızılgeçit, M. (2020). *Din Psikolojisinin 300’ü*. Ankara: Otto Yayınları.

Kirman, M.A. (2004). *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Rağbet Yayınları.

Koç, M. (2016). "Türkiye’deki Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Çalışmaları Bağlamında ‘I. Uluslararası Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi’ (2016) Üzerine Bibliyometrik Analizler". *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(2), 37-94.

- Koç, M. (2012). “Manevi-[Psikolojik] Danışmanlık ile İlgili Batı’da Yapılan Bilimsel Çalışmaların Tarihi ve Literatürü (1902-2010) Üzerine Bir Araştırma-I”. Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (Çüifd), 12(2), 201-237.
- Marshall, G. (2009). *Sosyoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- McQuail, D. ve Windhal, S. (1993). *İletişim Modelleri*. (M. Küçük Kurt, Çev.) Ankara: İmaj Yayınları.
- Mehmedoğlu, A.U. (2013). “Din, Dindarlık ve Değerler”. *İzmir Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 173-189.
- Mutlu, E. (2008). *Televizyonu Anlamak*. Ankara: Ayraç Kitapevi.
- Mora, N. (2008). “Medya ve Kültürel Kimlik”. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(1), 1-14.
- Oyman, N. (2016). “Sosyal Medya Dindarlığı”. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (28), 125-167.
- Özdemir, S. (2012). “Dini Sosyal Hizmetlerin Temelleri”. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı:25, 125-138.
- Özdemir, Ş. (2002). “Türkiye’de Cezaevlerinde Din Eğitimi Uygulamasının Geçirdiği Aşamalar”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2(3), 65-78.
- Özdoğan, Ö. (2006). “İnsanı Anlamaya Yönelik Bir Yaklaşım: Pastoral Psikoloji”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 2, 127-140.
- Öztürk, M. F., & Talas, M. (2015). “Sosyal Medya ve Eğitim Etkileşimi”. *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken/Journal of World of Turks*, 7(1), 101-120.
- Parlak, A. (2019). *Cezaevlerinde Dini Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerinin Verimliliği (Yozgat Cezaevi örneği)*. (Master's thesis), Çorum: Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Parlak, M. O. (2018). “Yeni Medya ve Haberciliğin Dönüşümü”. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 59-82.
- Paloutzian, R.F., Park, C.L. (2013). *Din ve Maneviyat Psikolojisi. Temel Yaklaşımlar ve İlgili Alanları*. (İ. Çapcıoğlu ve A. Ayten, Çev.). Ankara: Phoenix Yayınları.

- Püsküllüoğlu, A. (2004). *Arkadaş Türkçe Sözlük*, Ankara: Arkadaş Yay.
- Radford, B. (2004). *Medya Nasıl Yanılıyor, Basının, Aktivistlerin Ve Reklamcılarının Yanlı Yönlendirmesi*. (S. Okan, Çev.). İstanbul: Güncel Yayıncılık.
- Schlauch, C. R. (1985). "Defining Pastoral Psychotherapy". *Journal of Pastoral Care*, 39(3), 219-228.
- Seçim, M. Ö. (2017). "Radyonun Bir Haber Alma Aracı Olarak Kullanılması: Adnan Menderes Üniversitesi Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma". *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 302-317.
- Söylev, Ö. F. (2014). *Türkiye'de Dini Danışma ve Rehberlik-Alanları, İmkanları ve Yöntemleri (Diyanet İşleri Başkanlığı Örneği)*, (Doktora Tezi), Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Söylev, Ö. F. (2015). "Psikolojik Yardım Hizmetleri Bağlamında Türkiye'de Dinî Danışma ve Rehberlik". *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 287-308.
- Söylev, Ö. F. (2020). *Manevi Bakım ve Danışma Psikolojisi Kavram Kuram ve Uygulamalar*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Şentürk, H. (2020). "Hastanelerde Manevi Danışmanlık Hizmetleri İhtiyacı Üzerine Pilot Bir Araştırma: SDÜ Hastanesi Örneği". *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 373-396.
- Thomas, J., & Zaitzow, B. H. (2006). "Conning or Conversion? The Role of Religion in Prison Coping". *The Prison Journal*, 86(2), 242-259.
- Toparlı, R. (Ed.) (2005). *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Topsakal, H. R., ve Çelik, İ. (1996). *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*, Ankara: MEB Yay.
- Townsend, L. (2009). *Introduction To Pastoral Counseling*. Abingdon Press.
- Tuğlacı, P. (1979). *Okyanus Ansiklopedik Sözlük*, 4, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Uluç, G. & Yarcı, A. (2017). "Sosyal Medya Kültürü". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (52), 88-102.
- Yengin, D, & Bayrak, T. (2017). "Sosyal Medyada Dijital Kamuoyu". *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 7(2), 376-386.

- Yurdigül, A. (2014). *Televizyon Ana Haber Bültenlerinde Korku Kültürünün İnşası*. (Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yurdigül, A. Yurdigül, Y. (2016). “Ramazan Ayı Televizyon Programlarının Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Örneği Olarak Değerlendirilebilmesi Sorunu”, içinde: *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik II* (Ed: Ali Ayten vd.), İstanbul: DEM Yayınevi, 255-282
- Yurdigül, Y. & Yüksel, H. (2012). “Gazeteciliğin Dönüşümü: Yeni Medyaya Entegrasyon Sürecinde Değişen Habercilik Pratikleri”. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (18), 140-161.
- Woodruff, C. R. (2002). “Pastoral Counselling: An American Perspective”. *British Journal of Guidance And Counselling*, 30(1), 93-101.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Mustafa KARTAL
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	
Y. Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	-
Bilimsel Faaliyetleri	-
İş Deneyimi	
Stajlar	-
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	26/12/2023